

پرسش و پاسخ پیرامون

روزه

مطابق فتاوی

حضرت آیت الله العظمی سید محمود ہاشمی شہرودی (مدظلہ العالی)

نام کتاب : پرسش و پاسخ پیرامون روزه
تهیه و تنظیم : بخش استفتائات دفتر معظم له
مترجم : محمد حسین بیاتی
ناشر : بنیاد فقه و معارف اهل بیت (علیهم السلام)
چاپ دوم: ۱۴۳۴ ق - ۱۳۹۲ ش

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ

عمل به این رساله شریفه مجزوم و مبسوطه است

از ان شالیه تعالی

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و الصلّاة و السّلام على سيد الانبياء
و المرسلين محمّد و على آله الطيّبين و الطّاهرين و اللعن على
اعدائهم اجمعين الى قيام يوم الدّين.

رساله پيش رو، مجموعه‌ای از پرسش‌ها و پاسخ‌هایی است
که پیرامون مهم‌ترین مسائل مربوط به روزه از محضر مرجع
عالیقدر تقلید حضرت آیه الله العظمی هاشمی شاهرودی (مدّ ظلّه
العالی) به عمل آمده است.

در گردآوری و تنظیم مطالب این رساله سعی بر آن بوده
است به بیان مسائل مورد ابتلاء، اکتفاء شده و از ذکر مسائل غیر
ضروری پرهیز گردد.

همچنین سعی شده است تا حدّ امکان عبارات به نحو
ساده و بدون استفاده از تعابیر فنی فقهی آورده شود تا آن که
استفاده از رساله برای همه برادران و خواهران ایمانی، سهل و
میسر باشد.

۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

از خداوند متعال مسألت می‌داریم، این تلاش ناچیز را
ذخیرهٔ قبر و قیامت‌مان قرار دهد و سایهٔ مرجع بزرگوار را تا
زمان ظهور حضرتش (عجل الله تعالی فرجه الشریف) مستدام
دارد.

بخش استفتائات

دفتر حضرت آیه الله العظمی هاشمی شاهرودی (مدّ ظلّه العالی)

رجب المرجب - ۱۴۳۳

روزه، هدایت و تربیت

سخن اصلی در این فصل پیرامون آثار روزه در تربیت انسان و نقش آن در رشد و کمال او می‌باشد؛ یعنی روزه‌داری بسان جزئی از یک مجموعه که داعیه هدایت بشری را دارد. پس مسائل مربوط به سلامت جسمانی و آثار فیزیکی و مادی روزه که در علم پزشکی منافع آن به اثبات رسیده است از حیطة این نوشتار بیرون می‌باشد. چرا که سعی ما بر آن است که فلسفه احکام اسلامی از جمله روزه‌داری را از خلال هدف واقعی و نهایی شارع مقدس، برداشت نماییم.

و این هدف چیزی نیست جز به سعادت رساندن بشر و نگاهداری او از لغزش‌ها و انحرافات، و نیز رساندن انسان به مقام برتر و مآمال از کرامت که این همان جایگاهی است که خدای متعال انسان را بدان جهت آفریده است.

به عبارت ساده‌تر، دین مقدس اسلام انگیزه طبابت ندارد تا در قوانینش محور را فیزیولوژی و صحت بدن قرار دهد. بلکه داعی اصلی از روشنایی اسلام، اعطای دستوراتی که چراغ

۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

هدایت و تربیت انسانی باشد تا جامعه را به نهر روان خیرات و برکات نیل دهد. بنابراین اگر در جایی دیده می‌شود که برخی از احکام اسلامی متکفل صحت جسمانی انسان می‌باشد نمی‌توان گفت از باب هدف اصلی از جعل این احکام می‌باشد. بلکه صحیح آن است که گفته شود از آنجایی که برای رسیدن به اهداف عالی مورد نظر اسلام، وجود جسمانی و حیات انسان شرط می‌باشد بدین جهت احکامی متکفل تحقق این منظور، از جانب شارع مقدس جعل می‌شود تا جسم آدمی بسان مرکب، روان او را به سرزمین ملکوت، سوق دهد.

روزه:

عبادتی است که قوامش آن است که انسان نفس خود را مالک گردد و آن را تحت سیطره خود، درآورد و اراده خود را از هوی و هوس نگاه دارد تا در نهایت به آزادگی نفسانی در قبال شهوات و فریب‌های شیطانی، نیل پیدا کند. هنگامی که در امر روزه‌داری نظر می‌افکنیم دو جهت در آن ملاحظه می‌گردد.

جهت اول: این که روزه را عبادتی می‌یابیم که خدای متعال آن را برای بندگانش به منظور پرستش هر چه بیشتر خود قرار داده است. لذا از این روی با سایر احکام عبادی از جهت مضمون و جوهره و هدف مشترک می‌باشد.

جهت دوم: پیرامون ویژگی‌هایی که تنها خاص این فریضه عظمی می‌باشد و در سایر احکام این امتیازات را نمی‌توان یافت. با توجه به دو جهت مذکور سزاور است که این عبادت در دو ساحت بررسی گردد؛ ساحت عام و ساحت خاص. در ساحت نخست روزه‌داری از جهت عبادت مورد بررسی قرار می‌گیرد که از این منظر با سایر احکام عبادی مشترک خواهد بود و در ساحت دوم، از جهت ویژگی‌های منحصر به فرد خود، عبارت از امساک است مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

فصل اول

روزه در ساحت عام (عبادت)

عبادت در اسلام، پدیده‌ای دارای ریشه‌های عمیق و ابعاد وسیع می‌باشد که به انحاء مختلف به تمام دستورات اسلامی مرتبط است و لذا می‌توان گفت که ساختمان و مقررات اسلامی بر اساس آن پی‌ریزی گردیده است.

و چه اشتباه است که عبادت را در اسلام تنها یک دستور ظاهری فردی و یک رابطه محدود بین انسان و پروردگارش یا صرف آداب و رسومی نمادین در محراب‌های نماز بیان‌گاریم.

در واقع باید گفت که عبادت، حقیقتی استوار است که به منزله روح در کالبد تشریح می‌باشد، بلکه غایت آفرینش را غیر از این نمی‌توان جست؛ «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۱ و من جن و انس را نیافریدم مگر برای این که مرا به یکتایی پرستش کنند». بنابراین معقول نمی‌باشد که این هدف و غایت که آفرینش خلقت بر اساس آن می‌باشد در اسلام صرفاً تبدیل به یک شعار و آیین نمادین باشد که جن و انس آن را بر پا می‌دارند.

---

۱ - سوره ذاریات، آیه ۵۶.

فصل اول/ روزه در ساحت عام (عبادت) ۱۱

همچنین معقول نمی‌باشد که عبادت را اساس خلقت بشماریم در حالی که تنها بخش محدودی از احکام اسلام را اختصاص به این هدف دهیم. همچنان که نمی‌توان گفت که شکلی ظاهری و صوری از امثال نماز هدف والای آفرینش باشد. علاوه بر این، هنگام بررسی سیره اولیاء دین و به طور خاص پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌توان شاهد انواع مختلفی از حالات و رفتارهای گوناگون بود، در حالی که تنها جزئی از آن به نماز و مانند آن که دارای اشکال ویژه‌ای هستند، تعلق دارد و هرگز نمی‌توان گفت که سایر حرکات و سکنات وجود پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از آن هدف خلقت تهی بوده باشد.

شاهد دیگری که می‌توان بر مدعای خویش یعنی عدم اختصاص عبادت به یک حالت خاص و محدود - اقامه نمود نصوص فراوانی است که دلالت بر آن دارد که شکل ظاهری از عبادات اگرچه تمام لیل و نهار انسان را فرا گیرد، ولیکن مادامی که از محتوای حقیقی خود تهی باشد، مورد پذیرش درگاه حق واقع نخواهد شد؛ **﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾**^۱ همانا خداوند،

۱ - سوره مائده، آیه ۲۷.

در اینجا برای نمونه به ذکر برخی از احادیثی که دلالت بر این معنی دارد اشاره می‌شود:

«يقول المفضل بن عمر كنت عند أبي عبد الله عليه السلام فذكرنا الأعمال فقلت ص

﴿ أنا ما أضعف عملي فقال ﷺ مه استغفر الله ثم قال لي: إن قليل العمل مع التقوى خير من كثير العمل بلا تقوى (اصول کافی، ج ۲، ص ۶۷): مفضل بن عمر می‌گوید: نزد امام صادق علیه السلام حاضر بودم که سخن از اعمال و عبادات به میان آمد. و من خدمت حضرت عرض کردم: عمل من در این زمینه بسیار ناچیز است. امام در پاسخ فرمودند: از سخت روی گردان و از درگاه الهی بابت این گفتارت طلب آمرزش نما. سپس فرمود: همانا عمل اندک اگر به همراه تقوی باشد بهتر از عمل فراوانی است که در کنارش تقوی جای نگرفته باشد.﴾.

همانگونه که پیداست این حدیث به وضوح دلالت بر آن دارد که ملاک در عبادات کمیت و مقدار آن نمی‌باشد بلکه ملاک، آن است که این اعمال از یک خاستگاه عمیق مستقر در ضمیر آدمی نشأت بگیرد و آن خاستگاه چیزی نیست جز همان تقوی القلوب و حساسیت و پاکی ضمیر و ظرف لبریز از خوف خدا و غضب او و امید به رضایت او، در روایات دیگر عیناً همین معنی با عبارات مختلف تکرار شده است.

مانند این شش روایت:

روایت اول: «فعن أبي عبد الله عليه السلام قال: من أشد ما فرض الله على خلقه ذكر الله كثيراً، ثم قال لا أعني سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر وإن كان منه ولكن ذكر الله عندما أحلّ و حرّم فإن كان طاعة عمل بها وإن كان معصية تركها (همان، ص ۸۰): امام صادق علیه السلام فرمودند: از شدیدترین واجبات که خدای متعالی بر خلقش واجب نمود است ذکر خدای عز و جل می‌باشد. سپس فرمود: منظور از ذکر خداوند جل و علا گفتن اذکار «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله أكبر» نمی‌باشد اگر چه اینها از اذکار الهی به شمار می‌آیند. آنچه که در حقیقت ذکر خدا قلمداد می‌شود آن است که هنگام رخ دادن حلال (واجب) یا حرامی انسان به یاد او باشد. پس اگر آن عمل طاعت خدا بود بی‌درنگ انجام داد و اگر معصیت حق قلمداد می‌شد لاجرم ترک نماید.﴾.

روایت دوم: «و عن سليمان بن خالد قال سألت أبا عبد الله عليه السلام عن قول الله ﴿﴾

عز وجل: ﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا﴾ (الفرقان: ۲۳)، قال: أما والله إن كانت أعمالهم أشدَّ بياضاً من القباطي - ثياب بيض تنسب إلى القبط - و لكن كانوا إذا عرض لهم لم يدعوه (همان، ص ۸۱): سليمان بن خالد می‌گوید از امام صادق علیه السلام در مورد آیه «و ما توجه به حقیقت اعمال مجرمین نموده و همه را باطل و نابود کردیم» پرسش نمودم که حضرت در پاسخ فرمود: به خدا سوگند اعمال این گروه از پیراهن سفید قبط، زیباتر و سفیدتر بود و لكن بدین جهت اعمالشان نابود گشت که هرگاه با حرامی برخورد می‌نمودند، آن را ترک نمی‌گفتند.

روایت سوم: «و عن أبي بصير قال سألت أبا عبد الله عليه السلام عن حدِّ العبادة التي إذا فعلها فاعلها كان مؤدباً فقال عليه السلام: حُسن النية بالطاعة: ابا بصير می‌گوید از امام صادق علیه السلام پرسیدم: کدام عبادت است که هنگامی که توسط فاعل آن انجام پذیرد، مورد پذیرش واقع می‌شود؟ پس در جوابم فرمود: حسن نیت به همراه طاعت».

روایت چهارم: «و عن أبي عبد الله عليه السلام أيضاً قال: فيما ناجى الله عزَّ وجل به موسى عليه السلام: يا موسى ما تقرب إلى المتقربون بمثل الورع عن محارمي فإني أبيعهم جنات عدن لا أشرك معهم أحداً (همان، ص ۸۰): امام صادق علیه السلام فرمود: در مناجات حضرت موسی (علی نبینا و علی آله و علیه السلام) با پروردگار عالمیان خدای متعال به موسی خطاب کرد: ای موسی هیچ چیز مانند اجتناب از گناهان، بندگان مقربم را به من نزدیک نساخت. پس من در ازای این صبر و تحملشان در مقابل گناهان، بهشت عدن را که احدی در آن با ایشان شریک نساخته‌ام عطا خواهم نمود».

روایت پنجم: «و عن الإمام أبي جعفر عليه السلام قال: إن أشدَّ العبادة الورع (همان، ص ۷۷): امام باقر علیه السلام فرمود: به درستی که سخت‌ترین عبادت‌ها ورع (اجتناب از معاصی) می‌باشد».

روایت ششم: «و فی حدیث آخر عنه عليه السلام: إنَّ أفضل العبادة عفة بطن و فرج (همان، ص ۷۴): امام باقر علیه السلام فرمود: همانا با فضیلت‌ترین عبادات جلوگیری از لقمه حرام و پاکدامنی است».

تنها از پرهیزکاران می‌پذیرد».

آری، به درستی که معنی عبادت بسیار وسیع‌تر از آن است که تنها در بعضی از شعائر محدود شود. و چنین نیست که در چارچوب مسجد و زیارتگاه منحصر باشد و یا در اذکار و اوراد جاری بر زبان زاهدین و قدیسین خلاصه گردد.

چرا که این همه نمی‌تواند حکایت‌گر معنای گسترده و عظیم عبودیت در اسلام باشد، اگر چه برخی از گوشه‌های از آن را می‌توان بدین وسایل ابراز نمود.

آنچه که می‌تواند به عنوان تعریف صحیح از مفهوم عبادت تلقی شود عبارت است از اینکه آدمی ارادهٔ پروردگار خویش را در هر چه که پیش رو دارد حاکم بداند آن هم حاکم دانستن به معنی واقعی کلمه که دارای پهنهٔ وسیعی خواهد بود.

همانگونه که ملاحظه شد این شش روایت و ده‌ها حدیث دیگر که در این مضامین با عبارات مختلف وارد شده است همه در پی آن می‌باشد که تا مفهوم صحیحی از عبادت و طاعت حقیقی را ارائه دهد. و از چهره حقیقی آن غبار سطحی اندیشی و خرافاتی که به واسطه اهل حکمت و معابد و صومعه در طول زمان نشستہ پاک نماید و آنچه در میان مسلمین رسوخ کرده که در پی آن مذاهبی چون معتزله و صوفیه و مانند آن پدید آمده است را با بیانی شیوا از عبادت واقعی که بی هیچ‌گونه آلایش و تکلف می‌باشد از میان بردارد. چرا که عبادت‌هایی که از این خاستگاه‌های تحت تأثیر کلیسا و ... ابداع می‌شود از مفهوم صحیح آن انحراف خواهد داشت.

فصل اول/ روزه در ساحت عام (عبادت) ۱۵

نتیجه حاکم دانستن اراده خداوند بر تمام آنچه انسان پیش روی خود دارد آن است که شخصیت او به تمام ابعادش، یکپارچه خواهد شد. و از این رو تناسب کاملی بین تنظیمات و تشریفات و رفتارهای او پدید می آید. این تناسب خاص از یک سو، و از سوی دیگر توجهات و عبادات او نیز دارای یک جهت واحد و مقصد یگانه خواهد شد. که تمام این ابعاد و زوایا برای ساخت یک انسان کامل و دارای سلامت درک و شعور و پاکی در قصد و سلوک، به یکدیگر کمک می‌رسانند.

از اینجا معلوم می‌گردد که عبادت یعنی عبودیت نفس و روح، پیش از آنکه در حرکات قائم به اعضاء متبلور و متجلی گردد.

عبادت یعنی عبودیت ضمائر و قلوب پیش از آنکه در جوارح انعکاس یابد.

عبادت یعنی جای گرفتن نفس در سایه الهی و نیل روح به آفاق عرش خداوند. چرا که می‌توان گفت این مفهوم در اطاعت پروردگار، آن هم اطاعتی که مملو از محبت همراه با هیبت و جلالت است، متبلور است.

عبادت یعنی توجه نفس و قلب به همراه خضوع و اخلاص به سوی خداوند بلند مرتبه، که نتیجه این خضوع و

۱۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

توجه، در تمام ابعاد حیات انسانی انعکاس می‌یابد و در تمام حرکات و سکنتات او بروز و ظهور می‌یابد.

از این بیانات روشن می‌شود که عبادت دو محتوی دارد:

یک محتوی مربوط به نفس و سرای دل می‌باشد که تمام خانه دل را با تمام ادراکات و مشاعر خویش مملو از عبودیت می‌نماید.

و محتوای دیگر آن است که در خارج از سرای نفس، بر تمام حرکات و سکنتات آدمی مستولی می‌گردد. که این محتوا بسان ساختمان بلندی است که بر محتوای اول بنا گردیده است.

بدین‌سان آدمی در هر جایگاه و موقعی می‌تواند در زمره عابدین باشد چرا که هر عملی که از او سر می‌زند ریشه در نفس دارد که مالا مال از یاد خدا و عبادت اوست و پیوسته در حال تزکیه و ادای وظیفه می‌باشد و تمام اعضای بدن او در حال عبادت حق تعالی و اطاعت او می‌شود.

عبادت چنین انسانی دیگر منحصر در محراب و مسجد نیست. بلکه او در خانه خود در حال عبادت است و همچنین در حال راه رفتن به سوی کار و در حال تلاش برای خانواده و در حال جهاد با دشمنانش و بالاخره همچنین در حال ادای رسالت و رهبری امت خویش؛ در همه این حالات او در حال عبادت است.

فصل اول/ روزه در ساحت عام (عبادت) ۱۷

تمام این امور از جمله مواردی است که از محتوای دوم یعنی عبادت خارج از سرای نفس محسوب می‌شود.

بنابراین معنای عبادت بزرگ‌تر از آن است که بتوان آن را در یک مفهوم گنجانند:

اولاً این عبادت است که باعث کمال انسان می‌گردد و بدین سبب چنین انسان تکامل یافته‌ای امانتی را که در وجودش به ودیعه نهاده شده، به نحو احسن ادا می‌کند و ندای فطرت و دعوت عقل خویش را لبیک گفته؛ لبیک به اطاعت مولا و سپاسگزاری و ستایش از او و در نتیجه نیل به تکامل و تزکیه نفس؛ و ثانیاً این عبادت است که برای انسان حریت و آزاد منشی را در مقابل قیود و بردگی‌ها به ارمغان می‌آورد.

بردگی‌ها و غل و زنجیرهایی که در طول تاریخ انسانیت را به اسارت برده است. از آنجایی که عبادت تنها عبودیت و کرنش در مقابل پروردگار عالمیان است بی آن که هیچ احدی در آن شریک باشد، لاجرم لازمه چنین عبادتی رهایی یافتن نسبت به تمام قید و بندها خواهد بود.

چنین انسان عابدی، هیچگاه پیشانی خود را در مقابل شهوات و جاه و مال نمی‌ساید. چرا که محراب عبادت خویش

۱۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

را از غیر پروردگار عالیمان که خالق کون و امکان است. تهی کرده است.

توضیح آن که این انسان که شهوات را به پشت سر انداخته، خدای عقیف را می‌پرستد و در مقابل طاغوت زمان خویش خداوند شکست ناپذیر را پرستش می‌کند.

وی در جهاد و پیکار با دشمنان خدای غالب و پیروز و نفوذ ناپذیر را می‌پرستد و این امر موجب آن است که هیچ خوفی در دل او راه پیدا نکند.

وی در مشکلات و سختی‌ها خداوند صابر را می‌پرستد.

وی در مسؤولیت‌های واگذار شده به او و در انجام وظایف خویش خدای امین را پرستش می‌نماید که در این صورت هیچ یک از مطامع دنیوی و وسوسه‌های شیطانی او را نمی‌فریبد و نمی‌لغزاند.

چرا که این انسان هر کجا خدا را همراه خویش می‌بیند و هیچگاه در ظلمت شهوات قدم نمی‌گذارد و شخصیت خویش را به هواهای نفسانی نمی‌فروشد. و هنگام فتنه به خود خیانت نمی‌کند و خود را به سمت نابودی و خسارت سوق نمی‌دهد.

آری، این چنین است امانت الهی و فطرتی که خدای متعال انسان را بر آن سرشته است.

فصل اول/ روزه در ساحت عام (عبادت) ۱۹

که اگر آلوده گردد انسانیت از کرنش در برابر شهوات رهایی نمی‌یابد و بر آفاق ملکوتی آسمانها اطلاع نمی‌یابد. و شریعت الهی به او نازل نمی‌شود پس برای او غیر از شقاوت نخواهد بود.

و بنی آدم همه بر سر دنیا و تعلقات آن با یکدیگر پیوسته در جنگ و کشتار به سر می‌برند.

و در این ساحت اگر سخن از آزادی برود، چیزی جز بردگی و ذلت و پستی نخواهد بود. پستی و بردگی شهوات و بندگی فحشاء.

به حقیقت که چنین آزادی و حریت ساختگی اساس بردگی می‌باشد. بردگی و عبودیتی که لباس آزادی به تن کرده است.

آری شعارها و الفاظ زیبا و رنگارنگ واقعیت را نمی‌تواند تغییر دهد.

در این جا باید تأکید نمود که آزادی واقعی از تمام بردگی‌ها ممکن نیست جز این که آدمی عبادت خدا را در تمام ابعاد زندگی خویش بگستراند. نه آن که تنها عبادت را منحصر در مسجد و محراب کند. به عبارت ساده‌تر باید در هر مکان و در هر زمان و در هر مقامی از دنیا توجه انسان در هر اندیشه‌ای

۲۰ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

که از ضمیر می‌گذرد به خدا باشد که در نتیجه در تمام حرکات و سکنتات، در هر مسیر و در میان خانواده و در محل کار و در هر حرکتی از عبادت کنندگان خواهد بود.

چنین انسانی عابد است هر چند توانگر باشد. و نیز عابد است هر چند تهیدست باشد.

در عبادت او حاکم بودن یا محکوم بودن، بزرگ یا کوچک بودن، تأثیری نمی‌گذارد.

این همان عظمت و جلالتی است که در حقیقت عبادت نهفته است.

از بیانات گذشته روشن می‌گردد که انسان متعبد همواره در پی آن می‌باشد که وظیفه خود را بر روی زمین به نحو صحیح انجام دهد تا بدان غایت اعلی و هدف اصلی نیل پیدا کند و به مقام خلافت الهی بر روی زمین برسد.

انسان اگر به چنین مقامی نائل شد، توحید در تمام مراتب زندگی او - اعم از تصورات و ادراکات و تصمیم‌گیری‌ها و نوع نگاه و عواطف و احساسات و برخورد با سایرین - موج خواهد زد.

و این همه محقق نخواهد شد مگر به برکت عبادت به معنی واقعی کلمه که مجتمع انسانی در راستای شریعت آسمانی و به سبب آن سعادت‌مند خواهد شد.

فصل اول/ روزه در ساحت عام (عبادت) ۲۱

از ثمرات دیگری که می‌توان برای عبادت حقیقی برشمرد، طمأنینه و سکونی است که در قلب انسان عابد پدیدار می‌گردد چرا که او با نظر کردن به هر سویی با حبیب و معبود خویش روبه‌رو می‌شود و هیچ فراق و وحشتی یا ترس و اضطرابی در دل او راه نمی‌یابد.

آری، هنگامی که عبادت به قلب مؤمن وارد می‌شود؛ وسعتی به او می‌دهد به پهنای تمام دنیا و در نتیجه برای دیگران غیر از محبت و مودت در دلش جا نمی‌گیرد و برای احدی به غیر از خیر و مصلحت نمی‌اندیشد و سعادت را که برای خود می‌خواهد برای دیگران نیز جلب می‌کند.

متانت و عفت در سلوکش به وضوح نمایان است و در قصد و اراده‌اش پاکی را از دست نمی‌دهد.

در عین حال آرامی و لینت خود را حفظ می‌نماید: همانگونه که قرآن کریم می‌فرماید:

«وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا * وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا * وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا *^۱» و بندگان (خاص) خدای رحمان آنان هستند که بر روی زمین ره

---

۱ - سوره فرقان، آیه ۶۵ - ۶۳.

۲۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

به تواضع و فروتنی روند و هرگاه مردم جاهل به آنها خطاب (و عتابی) کنند با سلامت نفس (و زبان خوش) جواب دهند * و آنان هستند که شب را به سجده و قیام نماز برای رضای خدا روز کنند (و روز را به نیکی با خلق به شب آرند) * و آنان هستند که دائم به دعا و تضرع گویند، پروردگارا عذاب جهنم را از ما بگردان که سخت عذاب آن مهلک دائمی است».

همچنین امیرالمؤمنین در توصیف متقین برای صحابی خود

«همام» چنین فرمود:

«مَنْظُهُمُ الصَّوَابُ وَ مَلْبَسُهُمُ الْاِقْتِصَادُ وَ مَشِيئُهُمُ التَّوَاضُعُ غَضُوا
أَبْصَارَهُمْ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ وَقَفُوا أَسْمَاعَهُمْ عَلَى الْعِلْمِ النَّافِعِ لَهُمْ
نَزَلَتْ أَنْفُسُهُمْ مِنْهُمْ فِي الْبَلَاءِ كَالَّتِي نَزَلَتْ فِي الرَّخَاءِ وَ لَوْ لَا الْأَجَلُ الَّذِي
كَتَبَ اللَّهُ لَهُمْ لَمْ تَسْتَقِرَّ أَرْوَاحُهُمْ فِي أَجْسَادِهِمْ طَرْفَةَ عَيْنٍ شَوْقًا إِلَى
الثَّوَابِ وَ خَوْفًا مِنَ الْعِقَابِ عَظُمَ الْخَالِقُ فِي أَنْفُسِهِمْ فَصَغُرَ مَا دُونَهُ فِي
أَعْيُنِهِمْ ... لَا يَرْضَوْنَ مِنْ أَعْمَالِهِمُ الْقَلِيلَ وَ لَا يَسْتَكْتَرُونَ الْكَثِيرَ فَهُمْ
لأنفُسِهِمْ مُتَّهَمُونَ وَ مَنْ أَعْمَالِهِمْ مُشْفِقُونَ إِذَا زَكَّى أَحَدٌ مِنْهُمْ خَافَ مِمَّا
يُقَالُ لَهُ فَيَقُولُ أَنَا أَعْلَمُ بِنَفْسِي مِنْ غَيْرِي وَ رَبِّي أَعْلَمُ مِنِّي بِنَفْسِي اللَّهُمَّ لَا
تُؤَاخِذْنِي بِمَا يَقُولُونَ وَ اجْعَلْنِي أَفْضَلَ مِمَّا يَطُنُّونَ وَ اغْفِرْ لِي مَا لَا
يَعْلَمُونَ ... أَنْكَ تَرَى لَهُ قُوَّةً فِي دِينِ وَ حَزْمًا فِي لَيْنِ وَ إِيمَانًا فِي يَقِينِ وَ
حِرْصًا فِي عِلْمِ وَ عِلْمًا فِي حِلْمِ وَ قَصْدًا فِي غِنَى وَ خُشُوعًا فِي عِبَادَةِ وَ

فصل اول / روزه در ساحت عام (عبادت) ۲۲

تَجَمُّلاً فِي فَاقَةٍ وَ صَبْرًا فِي شِدَّةٍ وَ طَلَبًا فِي حَلَالٍ وَ نَشَاطًا فِي هُدًى وَ تَحَرُّجًا عَنِ طَمَعٍ ...^۱ گفتارشان پسندیده و در پوشش خود حد اعتدال را رعایت می‌کنند. راه رفتنشان با تواضع و فروتنی است. چشمان خود را بر آن چه خدا حرام کرده است می‌پوشانند و گوش‌های خود را وقف دانش سودمند کرده‌اند. و در روزگار سختی و آسایش حالشان یکسان است. و اگر نبود مرگی که خدا بر آنان مقرر فرموده، روح آنان حتی به اندازه بر هم زدن چشم، در بدن‌ها قرار نمی‌گرفت. از شوق دیدار بهشت و از ترس عذاب جهنم، خدا در چشمشان بزرگ و دیگران کوچک مقدارند. ... از اعمال اندک خود خشنود نیستند. و اعمال زیاد خود را بسیار نمی‌شمارند. نفس خود را متهم می‌کنند و از کردار خود ترسانند. هرگاه یکی از آنان را بستایند از آنچه در توصیف او گفته شد در هراس افتاد، می‌گویند: من خود را از دیگران بهتر می‌شناسم و خدایم، مرا از من بهتر می‌شناسد. بار خدایا مرا بر آنچه می‌گویند محاکمه نفرما، و بهتر از آن قرارم ده که می‌گویند و گناهایی که نمی‌دانند بیامرزد ... او را اینگونه می‌بینی: در دینداری نیرومند، نرمخو و دوراندیش است. دارای ایمانی پر از یقین، حریص در کسب دانش، با داشتن علم

۲۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

بردبار، در توانگری میانه‌رو، در عبادت فروتن، در تهیدستی آراسته، در سختی‌ها بردبار، در جستجوی کسب حلال، در راه هدایت شادمان و پرهیزکننده از طمع‌ورزی می‌باشد.»

آخرین چیزی که در قوام مفهوم عبادت دخیل می‌باشد این است که انسان درک کند فعل او دارای چه قیمت و بهای غیر قابل توصیفی می‌باشد. چرا که قیمت هر عملی بسته به نیت و انگیزه صاحب آن عمل می‌باشد.

پس باید گفت نیت اگر برای وجه الله باشد، نتایج عمل به خودی خود بر عبادت بار می‌گردد و لکن انسان عابد هیچ گاه به دنبال این نتایج نمی‌باشد هر چند هرگاه نیت‌ها و انگیزه‌ها خالص‌تر و پاکیزه‌تر باشند، نتایج بیشتری هم مترتب خواهد شد. بنابراین آنچه که از منظر عابد با اخلاص اهمیت دارد آن است که عبادت خویش را به نحو مطلوب ادا نماید و هیچ گونه خیانتی با عهد خدا ننماید. و ندای برخاسته از فطرت خویش را لبیک گوید تا به امانت الهی وفای کامل کرده باشد البته علاوه بر این منظور، انسان آکنده از عبادت پروردگار به وسیله قلب و ادراکات درونی خویش اطمینان به پاداش جاودان و بهشت رضوان و سعادت همیشگی دارد. چرا که خدای متعال وعده‌ای این چنین برای بندگان مخلص خود داده است.

فصل اول/ روزه در ساحت عام (عبادت) ۲۵

بدین ترتیب انسان عابد جایگاهش و نوع نگاهش نسبت به دنیا و آنچه که در آن است متفاوت می‌گردد او دیگر در این عالم هیچ چیز را بالاتر و گواراتر از عبادت نخواهد دید. او از تمام معانی عبادت الگو برداری نموده و آن را در عمل خویش مجسم می‌سازد.

آدمی هرگاه در قلب و جانش هیچ چشم داشتی به نتایج ظاهری رفتار خود نداشت و از این امور دست شست و با چشم ملکوتی به انتظار جزای حقیقی اعمال خویش بود دیگر در نفسش هیچ گونه طمعی به دنیا و هواهای دنیوی نخواهد داشت و دیگر بر سر مال و جاه و مقام به نزاع با دیگران بر نخواهد خاست بلکه تمام تلاش خود را به کار می‌بندد تا فرامین الهی بر روی زمین بیش از پیش جاری گردد و خود را نسبت به تمام تکالیف الهی ملتزم می‌داند که در نتیجه چنین انسانی نسبت به نتایج جهد و کوشش خود نیز بی‌توقع می‌گردد تا این که به هدف و غایت اصلی خود که همان عبادت رب العالمین است نائل گردد.

آری این چنین نوع نگاه انسان عابد تغییر می‌نماید. او دیگر برای رسیدن به نتیجه‌ها و غایات به اندازه ادای تکالیف، سعی و تلاش نمی‌کند چرا که هر گاه به رضایت و خشنودی

۲۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

خدا از انجام تکالیفش می‌اندیشد. به روشنی چشم و اطمینان
نفس و ضمیر خود نائل گردیده است. «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْهُ»^۱: خدا از آنها راضی و آنها از خدا خشنودند.

این است معنای واقعی عبادت و این است همان عطایای
جاودان که همان رضایت خداوند است.

فصل دوم روزه در ساحت خاص (امساک)

در این فصل آغاز سخن را به آیات کریمه مربوط به روزه‌داری متبرک می‌سازیم:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ * أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»^۱.

ترجمه: «ای کسانی که [به اسلام] ایمان آورده‌اید! حکم روزه بر شما مقرر شد، همانگونه که بر اهل ادیان دیگر قبل از شما [مقرر شده بود] تا [در اثر کفّ نفس] پرهیزکار شوید * روزه‌های مشخص و معدودی را باید روزه بگیرید و کسانی از

شما که بیمار یا مسافر باشند، روزه‌های دیگری را [به همان تعداد] روزه بگیرند و بر کسانی که توان جسمانی ندارند، [پیر و مریض و ممنوع پزشکی هستند] لازم است کفاره‌ای که اطعام یک فقیر در هر روز مقرر شده، بپردازند. پس هر کس از سر دلخواه و رضای قلب بیشتر نیکی کند [و علاوه بر فریضه، برای سیر کردن فقرا هر چه بیشتر بپردازد] برای او بهتر است و البته نفس روزه گرفتن برای وجود شما مفید است، اگر خوب دقت کنید، به فواید آن [از جهات مختلف] پی خواهید برد * ماه رمضان، همان ماه است که قرآن مجید که وسیله هدایت انسان و حاوی مواعظ و بیانات هدایتگر و نیز شاخص بین حق و باطل است، در آن نازل فرموده شده است. پس هر کس از شما که در محل اقامت خود حاضر باشد باید روزه بدارد و آن کس که مسافر و یا مریض باشد به شماره روزه‌های خورده شده در ماه‌های دیگر روزه بدارد؛ خداوند راحتی و آسانی برای شما اراده فرموده نه سختی و رنج، تا شماره حکم مقرر را تکمیل کنید و خداوند را به پاس آن که شما را هدایت فرموده تکبیر گوید و بر شماست که شکرگزار الطاف ذات اقدسش باشید».

همانگونه که پیداست این آیات کریمه به جهت اعلام وجوب روزه‌داری برای بندگان نازل شده است؛ فریضه‌ای که در تحمل مشقت‌بار آن خیرات و عطایا و رشد و هدایت نهفته است.

فصل دوم/ روزه در ساحت خاص (امساک) ۲۹

فریضه‌ای که حریت و آزادگی در اراده انسانی را به ارمغان می‌آورد و موجب استحکام هر چه بیشتر همت شخص و ارتقاء دادن شخصیت او تا رسیدن به سرحد روحیه جهادی می‌گردد.

انسان در روزه‌داری سختی‌ها و مشکلاتی را صبورانه در برابر خواسته‌های بدن خویش و شهوات و هواها تحمل می‌نماید. تحملی که نه از سر فقر و تنگدستی یا مجازات و امثال آن همچون اضطرار باشد بلکه تحملی است که با کمال میل و رغبت و از سر خواست خود می‌باشد.

از آیات ذکره شده می‌توان بارزترین خصوصیات موجود در زمینه روزه را برداشت نمود.

در قسمتی از آیات چنین آمده است: «﴿كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾: همانگونه که بر امت‌های پیشین نیز واجب بود».

از این قسمت چنین نتیجه‌گیری می‌شود که روزه‌داری تنها یک فریضه اسلامی نمی‌باشد. بلکه امت‌ها و اقوام پیشین نیز از این مسأله فارغ نبوده‌اند. چرا که روزه‌داری به جهت اشمال بر مصالح فراوان، به گونه‌ای است که هیچ امتی، هیچگاه از خیل سعادات آن بی‌نیاز نبوده است.

از این روی می‌توان شاهد آن بود که پدیده روزه‌داری در بین دین‌مدارانی که ریشه شریعت‌شان از جانب پروردگار بوده،

۳۰ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

شایع و رایج می‌باشد و اگرچه در میان مکاتب صرفاً بشری که از سر انحراف اندیشه‌ها و هواهای نفسانی است چنین چیزی را نمی‌توان یافت.

به هر حال، روزه‌داری به منزله ابزاری است برای پاک‌سازی روح و تطهیر نفس که در همه ادیان - علی‌رغم اختلافات موجود در میان آنها - محفوظ می‌باشد.

و این ویژگی تاریخی در بحث روزه‌داری بر اصالت و عمق مطلب دلالت دارد.

در قسمتی دیگر از آیه چنین آمده است: ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾: شاید شما پرهیزگار شوید.

از این عبارت می‌توان رفیع‌ترین جوانب موجود در روزه را کشف نمود؛ این عبادت برای روزه‌دار تقوی را به ارث می‌گذارد و در او قوه صیانت از پلیدی‌ها و بیماری‌های نفسانی را قرار می‌دهد. همچنین روزه‌داری موجب استحکام اراده می‌گردد و آن را غیر قابل نفوذ می‌سازد.

روزه‌داری بسان دژی می‌باشد که شخصیت آدمی را از تحت تأثیر واقع شدن در مقابل هجمات شیطانی حفظ می‌کند. و این همان فرق میان انسان و حیوان است.

فصل دوم/ روزه در ساحت خاص (امساک) ۳۱

حیوانات هر آن چه بخواهند انجام می‌دهند و تنها از آن چه که در توان‌شان نیست، قهراً امتناع می‌ورزند. که نتیجه این امر آن است که مرزی میان اراده و شهوت در حیوانات وجود ندارد چرا که هر چه هست همان غرایز حیوانی است. اما انسانی را که خدای متعال به او به سبب نور عقل کرامت بخشیده است و به او قوه اراده عطاء نموده پس هنگامی که به واسطه چراغ عقل خویش هدایت یافت و اراده خویش را طبق آن اعمال نمود، همانا به کرامت خویش افزوده است و به واسطه آن تعالی یافته و بر امیال و هواهای خویش استیلاء پیدا کرده است. اما در غیر این صورت، همین انسان به حیوانیت نزدیک‌تر است، بلکه از حیوانات نیز پست‌تر خواهد بود «**أَوْلَيْكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ**»^۱ آنها مانند چهارپایانند بلکه بسی گمراه‌ترند». بنابراین به جرأت می‌توان گفت که مرز میان انسان و حیوان همان اراده است که به وسیله آن ماهیت آدمی به وجود می‌آید.

بنا بر این تفسیر، این عبادت بزرگ هدف اولیه‌اش همان مرتبه اصیل و عمیق وجود انسان است تا به وسیله آن، آدمی تزکیه یافته به اراده خود آزادگی بخشد و در عزم خود ثابت

---

۱ - سوره اعراف، آیه ۱۷۹.

۳۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

قدم گردد و از لغزش و سستی به وسیله افزایش طاقت خویش در امان بماند.

و بدین‌سان مردان پیروز از شکست خوردگان جدا می‌گردند همانگونه که توانگران از ضعیفان و بی‌مایگان، و همانگونه که مردان میدان‌های سختی و شدت از فرومایگان و افراد سست‌عنصر. با این تفاسیر جای هیچ‌گونه تعجب نیست که ما در احکام شرع مقدس اسلام بلکه در سایر شرایع می‌بینیم که روزه به عنوان کفاره گناهان و راهی برای توبه و بازگشت قرار داده شده است؛ سرّ این مطلب آن است که شخص در عوض گناهایی که مرتکب شده، مشقت روزه‌داری را به جان بخرد و بدین‌سان اراده سازنده خود را که گناهکاری آن را پاره کرده و از بین برده است، باز یابد.

روزه گرفتن عبادت دشواری است که فرد مسلمان برای انجام صحیح آن ناگزیر باید ممارست و تمرین داشته باشد. چرا که روزه تنها نخوردن و نیشامیدن در ساعات محدود نیست بلکه در روزه‌داری باید از هرگونه لذتی که به وسیله حرام تحصیل می‌شود اجتناب نمود اعم از این که آن حرام رفتار انسان یا گفتار او و یا پندارش و خطورات نفسانی‌اش باشد.

و اگر چنین امری حاصل نشد همانا از روزه‌داری تنها صورت ظاهری آن به وجود آمده است.

فصل دوم/ روزه در ساحت خاص (امساک) ۳۳

«رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَالْعَطَشُ»؛ یعنی روزه‌داری تنها فریضه گرسنگی و تشنگی نمی‌باشد. این فریضه یعنی روزه عقل و قلب و ضمیر از اندیشه‌ها و نیت‌های فاسد و نیز روزه اعضا و جوارح از کسالت و خستگی در طاعت الهی، روزه‌داری یعنی روزه انسان از شهوات، یعنی روزه حاکم و سلطان از ظلم و جور و طغیان و ستم یعنی روزه عالم و دانشمند از تحریف یعنی روزه جنگنده از ترس و فرار از جبهه نبرد.

روزه رنج بردنی است که در ورای آن اهداف فراوانی وجود دارد. همین رنج بردن و تحمل سختی‌هاست که قهرمانان را می‌پروراند و به آنان می‌آموزد که چگونه مقاومت کنند و پشت به دشمن نکنند. این تحمل مشقت است که به آنان می‌آموزد چگونه نیکی کنند و زشتی را رها کنند و به زیبایی عشق بورزند و نازیبایی را مکروه بشمارند.

رسالت روزه‌داری تنها منعطف بر تربیت نفس آدمی نمی‌باشد و ارمغان آن تنها جنبه روحی و روانی در انسان ندارد، بلکه روزه‌داری به منظور طراوات بخشیدن به همه ابعاد زندگی انسان اعم از روحی و جسمی و عقلی است.

توضیح این که به وسیله روزه، جسم انسان ورزیدگی خاصی برای تحمل سختی‌های فراوان پیدا میکند چنان که روح او نیز از اندیشه‌های نفسانی و هواهای شیطنانی پاکیزه می‌گردد.

۳۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

روزه فرصت مناسبی است برای آن که انسان عقل و شعور و اراده خویش و همچنین اعضاء و جوارح خود را بیازماید.

روزه نفس را مالمال از صبر و بردباری می‌گرداند و برای روح مناعت طبع را به ارث می‌گذارد و عناصری را که برای تحمل بار فداکاری و جهاد ضروری است به انسان عطاء می‌کند. بنا بر تعبیر آیه کریمه، شاخصه روزه‌داری آن است که استعلاء و سلطه بر هوای نفس و مطامع دنیوی را در شخصیت انسانی پدیدار می‌سازد. و وجود او را مالمال از حزم و اراده و ثبات قدم می‌گرداند تا در مسیر تبلیغ رسالت و ادای امانت در برابر سختی‌ها و مصائب بردبار و کوشا برای تحصیل رضایت الهی تلاش نماید.

روزه‌داری موجب رشد عواطف و احساسات در وجود انسان می‌گردد و مشاعر و ادراکات او را تقویت می‌سازد. انسان بدون مهر و محبت و عاطفه، موجودی است خشکیده و جامد و بی‌حس؛ و نه انسان که جامعه نیز چنین است.

اثری که در نفس به واسطه روزه‌داری بر ملکه صبر مترتب می‌گردد غیر قابل انکار است. چرا که عبد به واسطه صبری که در ساعات طولانی روز - مخصوصاً در فصل تابستان - می‌نماید و از تمتع از لذات خودداری می‌نماید - در حالی که وسوسه‌های

فصل دوم/ روزه در ساحت خاص (امساک) ۳۵

شیطانی همواره در کمین اوست - نفس خود را تهذیب می‌نماید تا از ارتکاب محرمات که مبعوض درگاه الهی است در امان بماند و خود را ملتزم به فرامین الهی می‌سازد.

در این حال باید گفت که شکی نیست اگر مسلمانی یک ماه کامل بر این عمل ممارست ورزد و تمرین نماید این صبر برای او تبدیل به یک طبع غیر قابل رسوخ می‌گردد و در نزد همگان روشن است که تنها یک فرد صابر می‌تواند به سختی‌های روزگار غالب آید.

تنها یک فرد صابر می‌تواند به حقایق علمی دست یابد.

تنها یک فرد صابر می‌تواند پرده از اسرار وجود به واسطه استقامت در تفکر و بحث، بردارد.

تنها یک فرد صابر است که از اموال خویش در راه خدا جود و انفاق می‌نماید.

و تنها یک فرد صابر است که حق بندگی خدا را به جای می‌آورد.

از امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) در نقلی چنین وارد است که: «الصبر من الإيمان بمنزلة الرأس من الجسد»^۱ نسبت صبر به ایمان به منزله سر انسان نسبت به پیکر اوست».

---

۱ - مستدرک الوسائل: ج ۲، ص ۴۱۵، ح ۲۳۳۹.

۳۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

و در حدیث دیگر آمده است: «الصوم نصف الصبر و الصبر نصف الإیمان: روزه‌داری نیمی از بردباری است کما این که بردباری نیمی از ایمان است».

این حدیث شاهد بر آن است که در روزه‌داری طمأنینه‌ای حاصل می‌گردد که آدمی دیگر در مقابل بروز هر اتفاق ناگهانی و هر نابسامانی، خود را نمی‌بازد چرا که در روزه‌داری به ترک آنچه که بدان الفت داشت خود را عادت داده است؛ در صبحگاهان غذای شب را می‌خورد و در شب غذای روز را و بدین‌سان نفس خویش را با صدمات و ناملایمات آشنا ساخته و الفت برقرار کرده است. و در مقابل حوادث ناگهانی قوی گشته است.

«﴿وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾»^۱
تنها کسانی بدان (مقام بلند) نائل می‌شوند که اهل صبر باشند و کسی بدان نرسد الا آن که دارای بهره بسیار باشد».

آری، آموزش به تنهایی کافی نیست بلکه گاهی، آموزه‌ها تبدیل به سلاح ضدّ دین شده و در راستای ارتکاب معاصی و مفساد به کار گرفته می‌شود.

آنچه که در کمال آدمی نیاز است تمرین و ممارست عملی برای آموزه‌های دینی می‌باشد و این منظور حاصل نمی‌شود

فصل دوم/ روزه در ساحت خاص (امساک) ۳۷

مگر این که انسان از روی اختیار و اراده خویش خود را از آن چه که مالک اوست و برای او حلال می‌باشد و نیز او را به طراوت می‌آورد، باز دارد.

گویی که روزه‌داری یک محیط ساختگی است که شارع بر مکلفین دستور داده تا وارد آن شوند و خود را در معرض صدماتش قرار داده تا نفس در مقابل صدمات واقع در محیط‌های طبیعی قوی و ثابت قدم و غیر قابل نفوذ باشد.

در اینجا نکته دیگری نیز وجود دارد و آن این که روزه‌داری دارای جنبه اجتماعی و عمومی می‌باشد و یقیناً قرار دادن ماه رمضان به عنوان ایام روزه‌داری بی‌حکمت و اتفافی نمی‌باشد.

روزه‌داری عبادتی است که در آن همه امت مسلمان مشترک می‌باشد و همگان به صورت یکپارچه در این ماه دعوت به این تکلیف خاص می‌شوند و همه (اعم از پیر و جوان و مرد و زن) در تشکیل این جامعه عبادی و ایمانی شریک خواهند بود.

از جمله ویژگی‌هایی که برای این فریضه الهی می‌توان شمرد آن است که روزه‌داران در طی انجام واجب الهی، روحیه دوستی و عاطفه و محبت در میان‌شان برانگیخته می‌شود و

۳۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

دشمنی‌ها کم‌رنگ شده و توانگر به تهیدست نزدیک‌تر می‌گردد و حاکم به رعیت ملاحظت بیشتری به خرج می‌دهد. و این همه نیست مگر به خاطر آن که روزه فریضه رحمت و دوستی و الفت بین اقشار مختلف جامعه می‌باشد. امتی که به واسطه این عبادت از ماسوای خدا انقطاع یافته است. به واسطه انجام این فریضه همه و همه اعم از غنی و فقیر یک مشقت واحد و یکسان را تحمل می‌نمایند و از این رو کینه‌ها و نفرت‌ها از بین خواهد رفت.

روزه‌داری موجب تصفیه نفوس می‌باشد و بین افراد و آحاد و گروه‌های مختلف جامعه ایجاد الفت می‌نماید تا آنجا که ماه رمضان از جمله ماه‌هایی است که در آن نزاع و کشمکش و مجادله و کینه‌توزی منع شده است و این مطلب شاهد بر آن است که میان روزه‌داری و توسعه ارتباط انسان مسلمان و جامعه اسلامی با انسان‌ها و جوامع دیگر علقه محکمی وجود دارد.^۱

---

۱ - در این زمینه روایات فراوانی - که همه بر این الفت اجتماعی تأکید دارد - از ائمه اطهار وارد شده است.

به عنوان نمونه روایت جراح مدائنی که از امام صادق علیه السلام چنین نقل می‌نماید: «فإذا صمتم فاحفظوا ألسنتكم و غضوا أبصاركم و لا تنازعوا و لا تحاسدوا، قال: و سمع رسول الله صلی الله علیه و آله امرأة تسبُّ جاریة لها و هی صائمة فدعا صلی الله علیه و آله»

فصل دوم/ روزه در ساحت خاص (امساک) ۳۹

بنابراین، این که کفاره و عوض روزه در بسیاری از موارد در قالب اموری همچون صدقه دادن به فقراء و یا کارهایی با طبیعت اجتماعی همچون آزاد کردن برده، نمود پیدا کرده است امری تصادفی نیست بلکه تأکیدی است بر خصلت اجتماعی فریضه روزه و نقشی که این فریضه در توسعه دادن به روابط انسان مسلمان با جامعه خود از خلال گسترش رابطه او با خداوند دارد.

رسول الله ﷺ بطعام فقال لها كُلي فقالت إني صائمة فقال: كيف تكونين صائمةً و قد سببت جاريتك إن الصوم ليس من الطعام و الشراب فقط» قال: و قال أبو عبد الله ﷺ: إذا صمت فليصم سمعك و بصرک من الحرام و القبیح و دع المرء و أذى الخادم و لیکن علیک وقار الصائم و لا تجعل یوم صومک کیوم فطرک (وسائل الشیعة، ج ۷، ص ۱۱۷): هنگامی که روزه دار هستید زبان‌هایتان را حفظ کنید و چشمتان را مراقب باشید و مبادا با یکدیگر به نزاع و کینه‌توزی پردازید. سپس فرمود: رسول خدا ﷺ شنید که زنی کنیز را دشنام داده است در حالی که آن زن خود روزه دار بوده است. پس رسول خدا ﷺ آن زن را خواست و غذایی در مقابل وی قرار داد و فرمود: بخور. عرض کرد: من روزه هستم. فرمود: چگونه روزه‌ای در حالی که کنیز خود را دشنام داده‌ای. روزه فقط امساک از آب و غذا نیست و امام صادق ﷺ فرمودند: هر گاه روزه گرفتی گوش و چشم تو باید از حرام و زشتی روزه بگیرند و از جدال و آزار دادن خادم باید بپرهیزی و باید وقار روزه‌دار را حفظ نمایی و مباد که روز روزه‌داری تو مثل روز عادی باشد».

لیلة القدر

از ویژگی‌های ممتاز روزه‌داری آن است که:

موسم سالیانه این فریضة الهی ماه رمضان می‌باشد، ماهی که از ناحیه برکات و ثمرات و فوائد بزرگ‌تر از آن است که بتوان توصیف نمود و عظمتش را بیان کرد. در بزرگی این ماه همین بس که کامل‌ترین رسالات و مبارک‌ترین و رساترین ادیان در این ماه پر برکت و در شریف‌ترین شب آن که لیلة القدر است نازل گردیده است و بدین سان حق تعالی این شب را از هزار ماه برتر قرار داده چرا که این بشر توانسته است عظیم‌ترین رسالت را در قالب کتاب جاودانه وحی در ظرف خود جای دهد.

و لیلة القدر شب میلاد قرآن کریم است و از حیث زمان جایگاه فرود این واقعه عظیم و یگانه آسمانی است که در طول تاریخ از گذشته و آینده نظیر آن نخواهد آمد. از ابتدای آفرینش آسمان‌ها و زمین و به عبارت دیگر تمام گستره عالم و خلقت آسمان‌ها و زمین و ارسال تمام انبیاء مقدمه‌ای است برای این پدیده شگفت‌انگیز است در لیلة القدر واقع شده است.

از این رو شایسته است که آدمی در ماهی این چنین، عهد خود را با پروردگار خویش تجدید نماید. و گواه این تجدید

پیمان را همان کتاب عظیم نازل گشته در همین ماه قرار دهد. و نیز شایسته است که به تلاوت این کتاب شریف در این موسم اهتمام بیشتری ورزد تا با تدبر و تأمل در معانی آیات آن بیعت خود را با خدای خویش از استحکام بیشتری برخوردار سازد. و این منظور فراهم نمی‌شود جز به این که انسان راه‌های قرآنی را سرمشق خود قرار داده و ارشادات آن را جامه عمل بپوشاند و در راه آن با جان و مال خویش جهاد نماید تا آن که به مدد این کتاب همیشه زنده و علمدار حق و قسط، به منزل مقصود برسد.

از آن جا که لیلة القدر بسان یک نگین در تاریخ وحی به درخشندگی درآمد و حلقه اتصال آسمان‌ها و زمین گشت، خدای متعال آن را مرکز ثقل ماه رمضان قرار داده است؛ ماه رمضان، مدرسه‌ای است برای رشد و نمو روح انسانی و ربانی ساختن اراده و شعور و ادراکات او و لیلة القدر آزمون نهایی و قلّه این راه صعب العبور می‌باشد. پس هر کس که برای او توفیق در این آزمون مقدر شده، در حقیقت لیلة القدری را در چنین شبی برای خویش ساخته است.

اسلام در ماه رمضان برای پیروزی و سربلندی انسانی در این امتحان بزرگ هر آنچه را که مؤثر در تطهیر و تربیت او و تشویق بر نیکی و احسان و خیر و صلاح می‌باشد تدارک دیده و راه‌های پیشرفت روحی را در زمینه فردی و عرصه اجتماعی

۴۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

پیش پای او قرار داده. و این همه به خاطر آن است که آدمی در امتحان عظیم لیلۃ القدر سربلند بیرون آید و به مقاصد بلند رفیع نائل گردد.

در پرتو این تفسیر، جای تعجب نخواهد بود که شارع مقدس اسلام، روز پایانی این ماه را عید قرار داده است و این نه به خاطر آن است که آدمی در چنین روزی از امساک و خودداری نسبت به خوردن و آشامیدن رهایی می‌یابد بلکه چنین روزی عید پیروزی است؛ پیروزی نفس بر شهوات و پستی‌ها، و روز به کمال رسیدن انسان در مسیر حق که چونان از نهر روان، پاکیزه شده و تطهیر یافته خارج می‌گردد تا زندگی جدیدی را با قلب پاک خویش به همراه اراده‌ی جدی و عزم راسخ آغاز نماید.

در این روز بعد از آن که مسلمین ماه روزه‌داری را همراه با اطاعت و امتثال فرمان حق به پایان رسانیده‌اند و تمام تلاش خویش را در این راه مبذول داشته‌اند، خدای متعال در قلب اینان سروری را قرار می‌دهد و بزرگداشتی را که ملکوتیان در سماوات و مؤمنین صالح در زمین شاهد آنند بر پا می‌دارد و همه و همه گرد هم می‌آیند و تکبیرگویان این نعمت را سپاس می‌گویند.

﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾^۱ ای پیامبر بگو به رحمت و فضل بی‌کران الهی شادمان باشید که این بهتر از آنی است که دنیاخواهان، گردش دور هم آمده‌اند.

و چنین روزی فرخنده و مالا مال از سعادت را در زمین، روز عید و در آسمان روز پاداش خوانده‌اند. پروردگار عالمیان به فرشتگان چنین خطاب می‌نماید:

«ما جزاء الأجیر إذا عمل عمله فيقولون إلهنا و سيدنا جزاؤه أن يوفى أجره فيقول تعالى: أشهدكم أنني جعلت ثوابهم لصيامهم و قيامهم رضائي و مغفرتي. ثم يقول سبحانه و قد نظر إلى جميع المصلين للعيد نظرة رحمة و حنان: سلوني يا عبادي فوعزتي لا تسألوني اليوم في جمعكم هذا لآخرتكم إلا أعطيتكم و لا لديناكم إلا نظرت لكم و قد أرضيتموني فرضيت عنكم انصرفوا مغفوراً لكم: ^۲ چیست پاداش اجیری که کار خویش را به پایان رسانده است؟ فرشتگان عرضه می‌دارند: معبود و مولای ما جزای چنین اجیری آن است که مزد او را پرداخت نمایند. خدای متعال می‌فرماید: شما فرشتگان شاهد باشید که من ثواب روزه‌داری و شب زنده‌داری

۱ - سوره یونس، آیه ۵۸.

۲ - بحار الانوار، ج ۹۶، ص ۳۳۸ / کنز العمال، ج ۸، ص ۵۸۷.

۴۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

و عبادت‌های مسلمانان را در این ماه مبارک، رضایت و خشنودی خویش و آمرزش گناهان ایشان قرار داده‌ام. و این است مزد ایشان. سپس خداوند در حالی که نظر رحمت و دلسوزی به نمازگزاران روز عید فطر دارد می‌فرماید: ای بندگان من از من هر آنچه که می‌خواهید مسألت دارید. پس قسم به عزت و جلالتم هر آن چه برای آخرت خویش از من بخواهید عطایتان نمایم و هر آن چه از برای دنیایتان طلب می‌کنید، منظور می‌دارم. شما مرا راضی ساختید، پس من هم شما را خشنود می‌سازم. از جماعت خویش در حالی که آمرزیده شده‌اید پراکنده می‌شوید».

آری، چه باید گفت در مقابل این رحمت عظیم و این شریعت بی‌عیب و نقص؟

چه باید گفت در مقابل این پرتو نورانیت دین پاک الهی که در عین آسان‌گیری مالا مال از هدایت و رحمت و مژده برای مؤمنین راستگو می‌باشد؟

و نیز در جای دیگر چنین آمده است:

«دخل رجل علی أمير المؤمنين عليه السلام يوم عيد الفطر فوجدته يتناول خبزاً فيه خشونة فقال: يا أمير المؤمنين يوم عيد و خبز خشن؟ فقال عليه السلام: اليوم عيد من قبل بالأمس صيامه و قيامه، عيد

لیلة القدر ٤٥

من عُفِر ذنبه، و شکر سعیه و قُبِل عمله، الیوم لنا عید و غدّاً لنا عید و کل یوم لا نعصى الله فيه فهو لنا عید: مردی در روز عید فطر بر امیر المؤمنین علی علیه السلام وارد شد و نان خشکیده در دست حضرت نظر او را جلب کرد و شگفت زده پرسید: روز عید و نان خشک؟ حضرت در پاسخ فرمودند: امروز روز عید کسی است که روزه و عبادتش قبول درگاه حق واقع شده باشد. و عید کسی است که گناهانش آمرزیده باشد. و از تلاش او از ناحیه پروردگار قدردانی شده باشد و عمل او مقبول افتاده باشد. امروز و فردا و هر روز دیگر برای ما عید است و هر روزی که در آن خدا را سرپیچی ننماییم، برای ما عید است.

زکات فطره

از آنجایی که ماه مبارک در واقع یک دورهٔ انسان‌سازی و طهارت‌بخشی به روح آدمی است، بدیهی است که این شریعت آسمانی در پایان این دوره زکات فطره را به منظور تطهیر مال قرار بدهد، تا آدمی پس از آن که به طهارت قلب نائل شد اموال خویش را نیز پاک و طاهر سازد و بدین وسیله تناسب و انسجام بین قلب و جان و بدن و اموال خویش برقرار سازد.

در این زمینه ابن عباس چنین حکایت می‌کند که رسول خدا ﷺ زکات فطره را بدین جهت بر مسلمین فرض نمود که روزه‌دار از بیهودگی و فساد دور بماند و نیز برای آن که مساکین به اندک طعامی دست یابند، پس هر آن که پیش از نماز عید آن را ادا سازد به تحقیق این صدقه، زکات مورد قبول خداوند باشد و هر کس این زکات را به بعد از نماز موکول نسازد البته صدقه‌ای از صدقات خواهد بود.

و در حدیث دیگر می‌خوانیم: «صوم رمضان معلق بین السماء والأرض لا يُرفع إلا بزكاة الفطرة: ^۱ روزهٔ رمضان در قبولی و عدم

---

۱ - کنز العمال، ج ۸، ص ۵۵۱، ح ۲۴۱۲۲.

زکات فطره ۴۷

قبولی همواره بین آسمان و زمین معلق است و بالا نمی‌رود تا وقتی که زکات فطره پرداخت شود.

این واجب الهی در سال دوم بعد از هجرت بر مسلمانان فرض گردید همانگونه که خود روزه نیز این سان بوده است. و در اسلام وجوب پرداخت آن بر مرد و زن، برده و آزاد و کوچک و بزرگ مستقر می‌باشد.

و همچنین از پیامبر اکرم ﷺ در مورد آیه شریفه «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى»^۱ حقا که فلاح و رستگاری یافت کسی که تزکیه نفس کرد * و به ذکر نام خدا به نماز (و طاعت) پرداخت» پرسش گردید و ایشان در پاسخ فرمودند: «نزلت فی زکاة الفطرة: این آیات در مورد زکات فطره نازل گشته است».

و هر انسانی این زکات را از جانب خودش و کسانی که تحت سرپرستی او هستند مانند همسر، فرزندان، خدمتگزاران و والدین و هر کس که نفقه‌اش بر او واجب است به تعداد ایشان از اموال خویش خارج ساختند و پرداخت می‌نماید. خدای متعال ثروتمند را به وسیله این عمل تزکیه می‌سازد و فقیر را نیز چندین برابر بیشتر از مقدار آن چه انفاق شده است عطا

۴۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

می‌نماید. مقداری که واجبش یک صاع (سه کیلو) از طعامی که قوت غالب فرد است، می‌باشد.

و اگر خدای متعال عنایت می‌فرمود و مسلمین بخل نمی‌ورزیدند و به راه رشد و سعادت خویش ایمان قلبی داشتند و نیز پرداخت زکات به نحو صحیح صورت می‌گرفت آن چنان اثر نیکویی به ارمغان می‌آورد که هر مصلحی بدان غبطه می‌خورد.

اگر در هر شهری یا روستایی عده‌ای مسؤولیت‌پذیر به جمع‌آوری زکات با دقت می‌پرداختند به نحوی که یک نفر نیز مورد غفلت قرار نگیرد و نیز در توزیع آن کمال دقت را می‌نمودند در این صورت سرمایه قابل توجهی از آن پدید می‌آمد که به واسطه آن می‌شد ناتوانان و مستمندان را یاری نمود تا که عید که تجلی رحمت خداوند و سخاوتمندی مؤمنان است به خانه آنان نیز سر بزنند.

حکمت الهی اقتضاء می‌کند که پس از پایان ماه رمضان که ماه صبر است هر کس از روی طیب خاطر مقداری از اموال خویش را بذل نماید. این حکمت را می‌توان در چهار محور، تصویر کرد:

۱- سپاسگزاری انسان از خداوند متعال که به وی توفیق روزه‌داری عطاء نموده است و او را در روزه‌داری و عبادت در

زکات فطره ۴۹

این ماه کمک کرده تا با شکر، بر این عنایات بیفزاید. ﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾^۱ اگر شکر نعمت به جای آرید به نعمت شما می‌افزاییم».

۲- روزه‌دار هیچگاه از لغزش و هفوات در امان نمی‌باشد. بنابراین زکات فطره برای تطهیر روزه‌دار و نیز پاکیزه گرداندن روزه‌اوست.

۳- این عمل بسیار به آزمایش شباهت دارد تا بدین وسیله فرد روزه‌دار آزموده شود که آیا حس دلسوزی برای مستضعفین و گرسنگان که از ثمرات روزه‌داری است در او پدیدار شده است یا خیر؟

۴- همانگونه که فقیر و ثروتمند در ایام روزه‌داری با یکدیگر یکسان بودند در روز عید برای هر دو گروه این سرور و شادمانی پدیدار شود تا روزه‌داران از لذت یکپارچگی و وحدت هر چه بیشتر بهره‌مند گردند.

در پایان این مقدمه، سخن را با تبرک جستن به خطبه شریف رسول خدا ﷺ در ماه رمضان به پایان می‌بریم. خطبه‌ای که ایشان در آخرین جمعه از ماه شعبان و در استقبال از ماه

---

۱ - سوره ابراهیم، آیه ۷.

مبارک رمضان ایراد فرمودند:

«أیها الناس قد أظلمکم شهر فیه لیلة خیر من ألف شهر و هو شهر رمضان فرض الله عز و جل صیامه و جعل قیام لیلہ نافلة فمن تطوع بصلاة لیلة فیه کان کمن تطوع بسبعین لیلة فیما سواه من الشهور و جعل لمن تطوع فیه بخصلة من خصال الخیر و البر كأجر من أدى فریضة من فرائض الله تعالی و من أدى فیه فریضة من فرائض الله تعالی کان کمن أدى سبعین فریضة من فرائض الله تعالی فیما سواه من الشهور و هو شهر الصبر و أن الصبر ثوابه الجنة و هو شهر المواساة و هو شهر یزید الله فی رزق المؤمن فیه و من فطر فیه مؤمنا صائما کان له عند الله بذلك عتق رقبة و مغفرة لذنوبه فیما مضی: ^۱ ای مردم ماهی بر شما سایه خویش را گسترانیده است که در آن شبی است بهتر از هزار ماه. و آن ماه رمضان است که خداوند متعال روزه‌اش را واجب فرموده و شب زنده‌داری‌اش را نافله قرار داده است. پس هر کس یک شب از آن را به نماز بگذراند گویی در ماه‌های دیگر هفتاد شب، شب زنده‌داری کرده است. و هر کس در آن کاری از کارهای نیک انجام دهد اجر کسی را دارد که فریضه‌ای از فرائض خداوند متعال را به جای آورده است و هر کس که در آن فریضه‌ای از فرائض خداوند متعال را به جای آورد، مانند

---

۱ - فروع الکافی، کتاب الصوم: ج ۴، ح ۴، ص ۶۶.

زکات فطره ۵۱

کسی است که هفتاد فریضه از فرائض خدای متعال را در دیگر ماه‌ها به جای آورده باشد. ماه رمضان ماه صبر است و جزای صبر، بهشت است. ماه رمضان ماه مواسات است؛ ماهی است که در آن خداوند روزی مؤمن را افزایش می‌دهد. و هر کس که در آن مؤمن روزه‌داری را افطاری دهد خداوند در قبال آن اجر آزاد ساختن یک بنده و بخشش گناهان گذشته‌اش را به وی عطاء می‌فرماید.»

روزه و اقسام آن

س ۱- معنای روزه چیست؟

جواب: روزه عبارت است از خودداری از مفطرات (خوردن و آشامیدن و سایر مبطلات) همراه با نیت.

س ۲- روزه چند قسم است؟

جواب: روزه بر چهار قسم است. واجب مستحب حرام و مکروه

س ۳- روزه واجب چند قسم دارد؟ آن اقسام کدام است؟

جواب:

الف - روزه ماه مبارک رمضان

ب - روزه کفاره

ج - روزه قضاء

د - روزه بدل قربانی در حج

ه - روزه سومین روز اعتکاف

و - روزه واجب شده به وسیله نذر و عهد و قسم

روزه و اقسام آن ۵۲

س ۴- چه ایامی روزه گرفتن در آن از استحباب فراوانی برخوردار است؟

جواب: روزه در موارد زیر مستحب مؤکد است:

الف - روزه گرفتن در سه روز از هر ماه و افضل آن است این سه روز را اولین پنجشنبه از آن ماه و سپس اولین چهارشنبه از دهه دوم و در مرحله سوم، آخرین پنجشنبه از ماه، قرار دهد.

ب - روز عید غدیر، در این روز، روزه گرفتن برابر است با صد حج و صد عمره مقبول درگاه الهی (۱۸ ذی الحجّه)

ج - روز ولادت نبی اکرم ﷺ (۱۷ ربیع الأول)

د - روز بعثت پیامبر اسلام ﷺ

ه - روز دحو الارض (۲۵ ذی القعدة)

و - روز عرفه برای کسی که روزه‌داری او را از دعا باز نمی‌دارد به شرط آن که در هلال ماه شک نداشته باشد [یعنی نسبت به آن روز شبیهه عید بودن مطرح نباشد] (۹ ذی الحجّه).

ز - روز مباهله (۲۴ ذی الحجّه)

ح - روزه تمام ایام ماه رجب

ط - روزه تمام ایام ماه شعبان

۵۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

ی - روز عید نوروز

ک - روز اول و سوم و هفتم از ماه محرم

ل - روز پنجشنبه و جمعه، هنگامی که با عید مصادف نگردد.

س ۵ - در برخی از کتاب‌ها چنین منقول است که (۶) شش روز بعد از ماه رمضان، روزه گرفتن مستحب می‌باشد.
نظر شریف چیست؟

جواب: انجام آن رجاء اشکالی ندارد و ثواب موعود را می‌برد.

س ۶ - روزهایی از سال، روزه گرفتن در آنها کراهت دارد. اینها چه ایامی است؟

جواب:

الف - روز عرفه برای کسی که می‌ترسد ضعف ناشی از روزه او را از دعا باز دارد.

ب - روز عرفه در صورتی که به واسطه شبیه در رؤیت هلال احتمال آن برود که این روز، عید قربان باشد.

ج - روزه مستحبی مهمان بدون اذن میزبان.

د - روزه فرزند بدون اذن پدر خویش.

روزه و اقسام آن ۵۵

س ۷ - روزهایی که در آنها روزه‌داری به جهت عدم مشروعیت آن حرام می‌باشد کدام است؟

جواب:

الف - روزه عید فطر و عید قربان (اول شوال و دهم ذی الحجه)

ب - روزه ایام تشریق^۱ برای کسی که در منی به سر می‌برد (چه در حال انجام مناسک حج باشد و چه نباشد) و این ایام عبارت است از سه روزی که بعد از عید قربان قرار دارد.

ج - روزه یوم الشک به نیت ماه رمضان.

د - روزه وصال، و این بدان معناست که مقداری از شب یا تمام آن را به عنوان جزئی از این فریضه داخل در نیت روزه نماید.

---

۱ - ایام تشریق به ترتیب عبارت است از: ۱۱، ۱۲ و ۱۳ از ماه ذی الحجه. وجه نامگذاری این سه روز به ایام تشویق از آن جهت است که گوشت‌های قربانی شده در این سه روز، زیر نور خورشید قرار داده شده و خشکیده می‌گردد تا فاسد نشود. و نیز گفته شده است که نامگذاری این ایام بدان جهت است که هیچ حیوانی قربانی نمی‌گردد مگر بعد از آن که خورشید تابش و اشراق نماید.

۵۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

هـ - روزه استحبابی زن بدون اذن شوهر در صورتی که این روزه‌داری مانع از حقوق شوهر گردد بنا بر احتیاط. ولی اگر با حقوق شوهر مزاحمت نداشته باشد چنین روزه‌ای صحیح است اگر چه بدون اذن شوهر باشد.

شرایط صحت روزه

س ۸- شرایط صحت روزه چیست؟

جواب:

الف - قصد قربت.

ب - اسلام.

ج - تشیع.

د - عقل؛ بنابراین روزه دیوانه صحیح نمی باشد.

ه- پاک بودن از خون حیض و نفاس در تمام طول روز. بنابراین اگر در خلال روز به یکی از این دو خون آلوده گشت، روزه اش نه واجب است و نه صحیح، هر چند این آلودگی به مقدار یک لحظه باشد.

و - عدم بقاء بر جنابت تا اذان صبح اگر از روی علم و عمد باشد؛ چه در ماه رمضان و چه در قضاء آن، بلکه در قضاء رمضان، بقای بر جنابت، هر چند از روی سهو، موجب بطلان روزه می گردد مشروط به آن که در هنگام شب علم به جنابت داشته باشد.

ز - عدم رفتن به مسافرتی که موجب شکسته شدن نماز

۵۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

می‌گردد در روزه واجب اگر علم به حکم داشته باشد. مگر در موارد سه‌گانه مذکور در منهاج (ج ۱، ص ۲۹۸).

ح - عدم ضرر رساندن روزه به فرد روزه‌دار؛ حال این ضرر به ایجاد بیماری باشد و یا شدت یافتن آن و یا شدت درد آن یا طولانی شدن بهبود آن.

س ۹- بر زن حائض و نفساء، قضاء نمازهایی که در این ایام نخوانده است واجب نمی‌باشد. آیا روزه نیز چنین است؟

جواب: خیر، قضاء روزه ماه رمضان بعد از سپری شدن ماه بر آنها واجب است بلکه در روزه معین که به نذر واجب شده است نیز قضاء واجب است.

س ۱۰- چه حدی از ضرر رساندن موجب جواز افطار می‌گردد؟

جواب: موارد ذیل؛

الف - بیماری که روزه‌داری آن را شدیدتر نموده و یا بهبود آن را طولانی‌تر ساخته یا درد آن را شدت دهد.

ب - بیماری که به واسطه روزه‌داری پدید آید.

س ۱۱- آیا ضعف می‌تواند مجوز افطار گردد؟

جواب: خیر، مگر در موارد زیر:

الف - آن که روزه برای فرد حرج داشته باشد.

شرایط صحت روزه ۵۹

ب - آن که ضعف روزه‌داری او را از کاری که لازمه امرار معاش اوست باز دارد و راه دیگری برای امرام معاش نداشته باشد.

ج - آن که بر اثر غلبه تشنگی فرد مشغول به کار در اثنای روزه، از ادامه دادن به روزه خود درمانده و مضطر به خوردن آب شود.

و احتیاط آن است که این افراد در خوردن و آشامیدن به مقدار ضرورت اکتفاء نمایند و همچنین قضای آن بر آنها واجب است.

س ۱۲ - آیا روزه مسافری که نمازش تمام است، صحیح می‌باشد؟

جواب: بلی، مانند کسی که قصد اقامت ده روزه در جایی کرده و یا مسافری که به سفر معصیت از شهر خویش بیرون می‌باشد و مانند این دو.

س ۱۳ - آیا مسافری که جاهل به حکم است (جاهل به عدم وجوب روزه بر مسافر) یا آن که جاهل به موضوع است (جاهل به این که در سفر شرعی به سر می‌برد) روزه‌اش صحیح است؟

جواب: بلی، مگر آن که در اثناء روز متوجه این مسأله گردد.

۶۰..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۱۴ - آیا مسافری که حکم یا موضوع را فراموش نموده است، روزه‌اش صحیح می‌باشد؟

جواب: خیر، صحیح نمی‌باشد.

س ۱۵ - اگر کسی پیش از زوال مسافرت نماید حکمش چگونه می‌باشد؟

جواب: واجب است بعد از آن که از حد ترخص عبور کرد، افطار نماید.

س ۱۶ - اگر فردی پس از زوال مسافرت نمود، حکمش چیست؟

جواب: واجب است روزه‌اش را تا پایان روز نگه دارد.

س ۱۷ - حکم مسافری که وارد شهر خویش یا مکانی که در آن قصد اقامت ده روزه دارد چه می‌باشد؟

جواب: اگر ورود او به شهر قبل از زوال باشد و نیز مفطری را به جانیاورده، روزه بر او واجب است و اگر بعد از زوال باشد و یا آن که مفطری را پیش از ورود به شهر انجام داده، روزه بر او واجب نیست، لکن امساک تا غروب برای او مستحب است.

س ۱۸ - مسافری که پیش از ظهر به شهر خود می‌رسد و هیچ مفطری را نیز مرتکب نشده مگر آن که از دخانیات

شرایط صحت روزه ۶۱

استفاده نموده است، آیا چنین کاری در حکم مفطرات می‌باشد که در این صورت روزه بر او واجب نگردد یا آن که بر او واجب است که امساک نماید؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب باید آن روز را روزه بگیرد و سپس قضای آن را نیز به جا آورد.

س ۱۹- آیا حدی که در شروع سفر و نیز در بازگشت از سفر معتبر است، همان حد ترخص می‌باشد یا آن که بلد معتبر می‌باشد؟

جواب: حد ترخص نمی‌باشد بلکه حد بلد معتبر است.

س ۲۰- آیا کسی که قصد سفر دارد می‌تواند پیش از حرکت، در شهر مفطری را به جا آورد و سپس سفر نماید؟

جواب: خیر، افطار جائز نیست مگر پس از رسیدن به حد ترخص، بنابراین اگر پیش از حد ترخص در حالت آگاهانه به حکم افطار نماید کفاره بر او واجب می‌گردد.

س ۲۱- منظور از حد ترخص چه می‌باشد؟

جواب: منظور آن مکانی است که مسافر در آن مکان از ساکنان خانه‌های شهر متواری می‌گردد و نشانه آن، این است که اهل بلد را نمی‌بیند یا آن مکانی است که در آن صدای اذان شهر شنیده نمی‌شود.

۶۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۲۲ - سفر در ماه رمضان از روی اختیار - نه اضطرار - یا آن که از روی فرار از روزه، چه حکمی دارد؟

جواب: جائز می‌باشد ولیکن کراهت دارد مگر در سفر حج و عمره و جهاد در راه خدا یا سفر به خاطر جان و مالی که خوف هلاک آن باشد یا سفر بعد از گذشت بیست و سه شب از ماه رمضان.

س ۲۳ - هنگامی که بر مکلف روزه واجب معین (مانند روزه نذر معین) مستقر باشد، می‌تواند مسافرت برود؟

جواب: بله، جائز می‌باشد اگر چه آن واجب از او فوت خواهد شد و نیز اگر در سفر باشد لازم نیست قصد اقامه عشره نماید تا بتواند روزه بگیرد.

س ۲۴ - در مسائل روزه‌داری چنین ذکر نمودید: «کسی که بر گردنش روزه واجب می‌باشد، نمی‌تواند روزه مستحبی بگیرد اعم از آن که آن روزه واجب قضای ماه رمضان یا غیر آن باشد»؛ آیا کلمه «غیر» در عبارت، شامل روزه کفاره (اعم از کفاره تخیری یا تعینی) می‌شود؟

جواب: بله، شامل چنین کفاره‌ای نیز می‌گردد ولی شامل روزه‌ای که به واسطه استیجار یا نذر یا یمین واجب شده است نمی‌گردد.

شرایط صحت روزه ۶۳

س ۲۵- آیا مسافر می‌تواند در خوردن و آشامیدن به حد نهایت برساند و همچنین آمیزش در روز داشته باشد؟

جواب: بلی، البته مکروه می‌باشد و احتیاط مستحب در ترک است، خصوصاً در مورد جماع.

س ۲۶- اگر مکلف به اعتقاد این که روزه برایش ضرر ندارد این فریضه را انجام داد و سپس معلوم گشت که روزه، برای او ضرر داشته، در اینجا چه حکمی وجود دارد؟

جواب: در صحت روزه او اشکال است. اگر چه این ضرر به حدی که موجب حرمت روزه‌داری است نرسیده باشد.

س ۲۷- اگر مکلف به اعتقاد این که روزه برای او ضرر دارد یا آن که ترس از ضرر را داشته باشد، و در عین حال روزه بگیرد حکم روزه او چیست؟

جواب: روزه او باطل است. مگر آن که قصد قربت از او متمشی شده باشد و بعداً معلوم شود که روزه برای او ضرر نداشته است که در این صورت حکم به صحت روزه وی بعید نیست.

س ۲۸- گفته طیب، اگر موجب ظن یا خوف نسبت به ضرر شود، آیا مجوز افطار می‌گردد؟

جواب: بلی، بلکه افطار نمودن در این صورت واجب

۶۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

است و همچنین اگر پزشک مورد وثوق و ماهر باشد. و مکلف اطمینان به اشتباه او در تشخیص نداشته باشد.

س ۲۹ - اگر پزشک به روزه دار بگوید: روزه ضرری ندارد ولکن مکلف خودش ترس متعارف نسبت به ضرر روزه داشته باشد، آیا باز هم روزه برای او واجب است؟

جواب: خیر، واجب نیست.

س ۳۰ - بیماری که قبل از زوال علاج یابد و چیزی که موجب بطلان روزه می شود را انجام نداده باشد، وظیفه اش چیست؟

جواب: اگر از جهت بیماری ارتکاب مفطر بر او واجب نبوده باشد تجدید نیت کند و روزه اش صحیح است.

س ۳۱ - آیا روزه اطفال صحیح می باشد؟

ج - بلی، مانند سایر عبادات وی صحیح می باشد.

س ۳۲ - آیا جائز است کسی که روزه واجب مانند قضاء ماه رمضان به گردن دارد، روزه مستحبی بگیرد؟

جواب: خیر، جائز نیست مگر در موارد زیر؛

الف - هنگامی که مکلف فراموش کند که روزه واجب بر گردن اوست و در این حال روزه استحبابی گرفته و بعد از پایان متوجه شود.

شرایط صحت روزه ۶۵

ب - هنگامی که روزه واجب، از باب استیجار یا نذر و عهد و یمین بر گردن مکلف واجب شده باشد.

س ۳۳ - هنگامی که روزه واجب بر عهده مکلف باشد، آیا می‌تواند روزه استیجاری از جانب دیگری بگیرد؟

جواب: بلی، جائز می‌باشد.

س ۳۴ - کسی که بر او قضای روزه می‌باشد، آیا جائز است که تبرعاً و بدون دریافت اجرت، روزه‌های قضا شده از میتی را به جا آورد یا آن که چنین عملی در حکم روزه مستحبی است که نمی‌توان به جا آورد؟

جواب: بلی، جائز است.

س ۳۵ - چه افرادی در ماه رمضان، مجاز به افطار می‌باشند؟

الف - پیرمرد و پیر زن؛ در صورتی که روزه برای آنها متعذر باشد یا آن که چنین عملی برای ایشان حرج داشته باشد.

ب - ذو العطاش؛ یعنی کسی که دچار بیماری تشنگی است؛ در صورتی که روزه برای او متعذر یا حرجی باشد.

ج - زن باردار نزدیک به وضع حمل؛ در صورتی که روزه برای خود او یا حمل، مضر باشد.

۶۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

د - زن شیرده که بر اثر کمبود شیر، روزه به او یا طفل شیرخوار آسیب برساند. خواه این طفل فرزند او یا فرزند دیگری باشد.

س ۳۶ - آیا در عوض روزه چیزی عهده افراد نام برده تعلق می‌گیرد یا خیر؟

جواب: بلی، بر ایشان پرداخت فدیة واجب است بدین ترتیب که در ازای هر روز، یک مدّ طعام به فقیر داده می‌شود و هر مد مساوی با ۷۵۰ گرم می‌باشد. و فدیة زن شیرده یا باردار اگر روزه مضر به آنها باشد نه به فرزندشان بر اساس احتیاط می‌باشد و زن باردار یا شیرده علاوه بر این، قضای هر روز بر آنها واجب است. و همچنین بنا بر احتیاط واجب، پیرمرد و پیرزن و ذوالعطاش نیز اگر تمکن از قضا قبل از حلول ماه رمضان پیدا نمایند، باید روزه را قضاء کنند.

س ۳۷ - اگر افراد مذکور در مسأله سابق، به هر صورت روزه خود را بگیرند، چنین روزه‌ای صحیح خواهد بود؟

جواب: خیر، روزه ماه رمضان از آنها صحیح نمی‌باشد.

س ۳۸ - چه زمانی برای زن شیرده دچار کمبود شیر، افطار جائز است؟

جواب: زمانی که زن دیگری برای شیر دادن یافت نشود و یا راه دیگری برای شیر دادن کودک نباشد و روزه برای مادر یا شیر خوار مضر باشد.

نیت روزه

س ۳۹- معنای نیت چیست؟ آیا به زبان آوردن الفاظ در نیت شرط می‌باشد؟

جواب: نیت یعنی عمل را برای خداوند قصد نمودن و نیز بر زبان جاری ساختن کلمات در آن معتبر نمی‌باشد. بلکه نیت قلبی کفایت می‌کند.

س ۴۰- وقت نیت چه زمانی می‌باشد؟

وقت نیت در روزه واجب معین (مانند روزه رمضان و روزه نذر معین) تا هنگام طلوع فجر صادق می‌باشد به گونه‌ای که روزه مقارن با نیت گردد. اما در روزه واجب غیر معین (مانند قضاء) وقت آن تا قبل از زوال امتداد دارد اگر چه وقت آن تنگ باشد. اما در روزه مستحب زمان نیت تا آخر روز به مقداری که بتواند نیت کند ادامه دارد مشروط بر این که قبل از آن چیزی نخورده باشد.

س ۴۱- اگر نیت در روزه ماه رمضان از روی فراموشی یا جهل ترک شود ولکن شخص مرتکب هیچ یک از مفطرات نشده باشد، آیا اگر قبل از زوال نیت نماید روزه آن روزش

۶۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

صحیح خواهد بود؟

جواب: بلی، روزه او محکوم به صحت است.

س ۴۲ - آیا برای تمام روزهای ماه رمضان یک نیت

کفایت می‌نماید؟

جواب: بلی، کفایت می‌کند.

س ۴۳ - اگر روزه‌دار در روزه واجب غیر معین بعد از

زوال نیت بر انجام مفطر نماید و بدین‌سان روزه خود را

باطل سازد آیا جائز است نیت خود را به روزه استحبابی

برگرداند؟

جواب: بلی، جائز است و صحیح می‌باشد.

س ۴۴ - هنگامی که در یوم الشک به نیت روز آخر شعبان

به نحو استحبابی یا به نحو قضا یا نذر روزه بگیرد و پس از

پایان روز، معلوم گردد که این روز از ماه رمضان بوده است،

آیا چنین روزه‌ای مجزی می‌باشد یا نیاز به قضاء خواهد

داشت؟

جواب: بلی، کفایت می‌کند و نیازی به قضاء ندارد.

س ۴۵ - در فرض مذکور در سؤال سابق اگر قبل از زوال

یا بعد از آن، پیش از پایان روز معلوم گردد که آن روز از ماه

شرایط صحت روزه ۶۹

رمضان بوده، تکلیف چیست؟

جواب: نیت خود را تجدید کند و روزه را تمام نماید و از ماه رمضان محسوب خواهد شد.

س ۴۶- اگر یوم الشک را به نیت ماه رمضان روزه بگیرد، تکلیف چیست؟

جواب: روزه او باطل است.

س ۴۷- هنگامی که روزه‌دار نیت افطار روزه خود را در یوم الشک نماید ولی پیش از آن که افطار کند معلوم گردد که این روز، از ماه رمضان است، تکلیف چیست؟

جواب: اگر این اتفاق قبل از زوال بوده باشد نیت خود را تجدید نموده و روزه‌اش صحیح است و چنانچه پس از زوال باشد بر او واجب است که امساک نماید و بنا بر احتیاط نیت خود را رجاءً تجدید نماید سپس قضای آن را به جا آورد.

س ۴۸- اگر کسی نیت خود را در یوم الشک چنین قرار دهد که اگر روز آخر شعبان است این روزه مستحبی باشد و اگر از رمضان است این روزه واجب باشد، آیا چنین روزه‌ای صحیح خواهد بود؟

جواب: بلی، صحیح است و احتیاط مستحب آن است که قضای آن را نیز به جا آورد.

۷۰..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۴۹- آیا روزه کسی که یوم الشک را به نیت امر واقعی که متوجه اوست روزه می‌گیرد - اعم از امر وجوبی یا استحبابی - صحیح است؟

جواب: بلی، صحیح است و بنا بر احتیاط مستحب قضاء کند.

س ۵۰- آیا استمرار نیت تا آخر روز در روزه واجب معین، واجب است؟

جواب: بلی، بنابراین اگر بالفعل نیت قطع روزه را نماید و یا در آن مردد گردد یا نیت قطع روزه را نسبت به زمان آتی بنماید و یا این که در آن مردد گردد و یا نیت انجام یکی از مفطرات را با علم به مفطر بودن آن نماید، روزه او باطل است ولی اگر در صحت روزه خود تردید کند؛ ظاهر، صحت روزه است.

س ۵۱- آیا امور مذکوره در سؤال قبل یعنی نیت قطع و یا تردید و یا نیت مفطر با علم به مفطرت، در صحت روزه واجب غیر معین نیز خللی وارد می‌نماید؟

جواب: هنگامی که قبل از زوال دوباره به نیت روزه خود برگردد ضرری به صحت آن وارد نمی‌سازد.

س ۵۲- کسی که روزه قضاء بر عهده اوست، اگر نیت روزه استحبابی نماید و سپس به نیت قضاء، عدول نماید آیا روزه قضای او صحیح است؟

شرایط صحت روزه ۷۱

جواب: اگر چنین بازگشتی قبل از زوال باشد، روزه او صحیح است و در غیر این صورت خیر.

س ۵۳- اگر فردی روزه استحبابی بگیرد، سپس نیت قطع آن را داشته باشد، سپس قطع ننماید و دوباره به نیت خویش بعد از زوال یا قبل از لحظاتی مانده به مغرب، برگردد آیا روزه او صحیح است؟

جواب: بلی، چنین روزه‌ای صحیح خواهد بود.

س ۵۴- خودداری از مفطرات روزه از چه زمانی آغاز و تا چه زمانی ادامه می‌یابد؟

جواب: خودداری از طلوع فجر صادق آغاز می‌گردد و تا مغرب شرعی یعنی تا ذهاب حمرة مشرقیه بنا بر احتیاط واجب ادامه دارد.

س ۵۵- مفطرات (مبطلات روزه) را نام ببرید؟

مفطر اول و دوم: مطلق خوردن و آشامیدن؛ هر چند که بسیار اندک یا غیر متعارف باشد و از این قبیل است رساندن غذا به معده از غیر طریق حلق، اما اگر غذا را به جایی از داخل شکم غیر از معده برساند، محل اشکال است.

س ۵۶- اخلاطی که از جانب سر یا از سینه وارد فضای دهان می‌گردد برای روزه‌دار، بلعیدن آن بنا بر احتیاط واجب

۷۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

جائز نمی‌باشد. ولکن در صورت شک به رسیدن آن به فضای دهان، آیا بلعیدن آن جائز است؟ مانند کسی که در میان مردم می‌باشد و خارج نمودن این اخلاط او را به زحمت بسیار می‌اندازد، آیا چنین شخصی در صورت عدم علم به رسیدن اخلاط به فضای دهان، می‌تواند آنها را بی‌لعد؟ و نیز آیا در صورتی که شک به وجود خون در میان اخلاط دارد حکم متفاوت خواهد بود؟

جواب: بلی، بلعیدن اخلاط، در صورت شک نسبت به رسیدن به فضای دهان جائز می‌باشد هر چند که احتمال وجود خود در میان آن را بدهد.

س ۵۷ - آیا کسی که مبتلا به تنگی نفس است و باید از اسپری در اثنای روزه ماه رمضان استفاده نماید، به روزه‌اش خللی وارد می‌گردد با فرض این که به استفاده از اسپری نیاز مبرم دارد؟

جواب: اگر آن چه که از این دستگاه وارد حلق روزه‌دار می‌گردد تنها گاز باشد ضرری به روزه او وارد نخواهد شد و اگر آن چه به حلق او می‌رسد مایع و به نحوی باشد که در واقع مشتمل بر قطرات ریز می‌باشد، موجب بطلان روزه خواهد بود.

شرایط صحت روزه ۷۲

س ۵۸- آیا سرم خوراکی مبطل روزه است یا خیر؟

جواب: بلی، بنا بر احتیاط واجب موجب بطلان روزه است.

س ۵۹- اگر روزه‌دار، باقی مانده غذای خود را که در دهان و در لابلای دندان‌ها قرار داد ببلعد، روزه او باطل خواهد شد؟

جواب: هنگامی که این بلعیدن از روی سهو و عدم اختیار باشد، باطل نمی‌شود و اگر از روی عمد باشد روزه او باطل است و لکن تا انتهای روز امساک بر او واجب خواهد بود و نیز قضای این روز را بعد از سپری شدن ماه رمضان باید به جا آورد و اگر روزه‌دار به اعتقاد خویش چنین بلعیدنی را مبطل نمی‌دانسته، کفاره بر گردن او واجب نیست.

س ۶۰- آیا اطعام نمودن فرد کافر در روز ماه رمضان جائز است؟ و نیز آب دادن به او و همچنین غذا فروختن به او چه حکمی دارد؟

جواب: بلی، هر دو مورد جائز است.

س ۶۱- آیا قرار دادن غذا در اختیار کسانی که از روی عذر یا عدم عذر در رستوران‌ها برای خوردن غذا می‌آیند، در صورتی که موجب هتک حرمت نگردد، جائز می‌باشد؟

۷۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

جواب: جائز می‌باشد مگر در موردی که افطار کننده در افطارش گناهکار باشد و نهی از منکر وی متوقف بر این باشد که غذا در اختیار او قرار ندهند.

مفطر سوم: آمیزش جنسی چه از قبل و چه از دبر، بدون هیچ تفاوتی از نظر فاعل بودن یا مفعول بودن و نیز چه زنده باشد و چه مرده، چه انزال صورت بگیرد و چه صورت نگیرد و نیز حتی اگر در این آمیزش یک طرف، حیوان باشد بنا بر احتیاط واجب.

س ۶۲ - اگر فردی قصد آمیزش را داشته باشد ولیکن شک در دخول نماید یا شک در دخول به اندازه حشفه را داشته باشد، روزه او چه حکمی دارد؟

جواب: اگر به مفطرت جماع نسبت به روزه علم داشته، روزه او باطل است و باید قضاء کند ولیکن کفاره بر او واجب نمی‌باشد.

س ۶۳ - اگر قصد تفخیز، داشته باشد ولیکن بدون قصد و از روی اتفاق، دخول در قبل یا دبر صورت گیرد، آیا روزه باطل می‌شود؟

جواب: خیر.

شرایط صحت روزه ۷۵

مفطر چهارم: دروغ بستن به خدای متعالی یا به رسول اکرم ﷺ یا بر ائمه اطهار (علیهم السلام) و بنا بر احتیاط سائر انبیاء و اوصیاء نیز در این حکم ملحق می‌باشند.

س ۶۴- اگر فردی در آنچه که به خدا و رسول و امامان نسبت می‌دهد، اطمینان به صدق داشت سپس معلوم شد که چنین نبوده و نسبت او دروغ بوده است، روزه او در این فرض چه حکمی خواهد داشت؟
جواب: روزه او باطل نیست.

س ۶۵- هنگامی که نیت نماید تا نسبت دروغ بدهد ولیکن در واقع نسبت او صادق باشد، آیا روزه او باطل خواهد بود؟
جواب: بلی، اگر عالم به مفطرت کذب باشد، روزه باطل است ولیکن کفاره افطار روزه ماه رمضان بر او واجب نمی‌باشد.
مفطر پنجم: فرو بردن تمام سر در آب هر چند گردن او بیرون باشد چه این عمل تدریجی باشد و چه دفعی.

س ۶۶- هنگامی که سر فرد دارای پوشش باشد که از رسیدن آب جلوگیری می‌نماید، یا آن که سر خود را به صورت تعاقب در زیر آب ببرد (بدین نحو که قسمتی را به زیر آب ببرد و خارج نماید سپس قسمت دیگر را چنین نماید) آیا در چنین صورتی روزه او باطل می‌شود؟
جواب: خیر، روزه او باطل نیست.

۷۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۶۷- اگر کسی سر خود را عمداً برای غسل ارتماسی در زیر آب ببرد، آیا روزه و غسل او صحیح می‌باشد؟

جواب: اگر روزه بودن خود را فراموش کرده باشد، غسل او و روزه او صحیح است. اما اگر فراموش نکرده است در این صورت اگر در ماه مبارک رمضان باشد، روزه و غسل او باطل خواهد بود و همچنین است در قضای ماه رمضان اگر بعد از زوال باشد بنا بر احتیاط واجب. و اما در روزه واجب معین غیر از رمضان، روزه او باطل خواهد بود البته اگر به مفطرت سر به زیر آب بردن التفات و آگاهی داشته باشد ولیکن غسل او صحیح خواهد بود اما در سایر انواع روزه اعم از واجب و مستحب، هیچ اشکالی در صحت غسل او نمی‌باشد، اگر چه روزه او باطل خواهد بود.

مفطر ششم: رساندن غبار غلیظ و غیر غلیظ به درون خود از روی عمد بنا بر احتیاط.

س ۶۸- آیا روزه به وسیله رساندن غباری که جلوگیری از آن برای مکلف مشقت دارد، باطل می‌گردد؟

جواب: خیر، باطل نمی‌شود.

س ۶۹- آیا دود نیز در مفطرت مانند غبار می‌باشد؟

جواب: بلی، بنا بر احتیاط مستحب.

شرایط صحت روزه ۷۷

س ۷۰- آیا روزه‌داری به وسیلهٔ تدخین (سیگار کشیدن و امثال آن) باطل می‌گردد؟

جواب: آری، بنا بر احتیاط واجب باطل می‌گردد.

مفطر هفتم: بقاء عمدی بر جنابت تا هنگام طلوع فجر در رمضان و قضای آن.

س ۷۱- اگر شخصی در روزهٔ واجب یعنی مانند ماه رمضان در حال جنابت داخل روز شود، آیا روزه‌اش صحیح می‌باشد؟

جواب: اگر از غیر عمد مانند فراموشی و اکراه باشد روزهٔ او صحیح خواهد بود و همچنین است در سایر انواع روزه‌های واجب معین. مگر در قضاء رمضان، در این روزه اگر فرد علم به جنابت خویش در شب پیدا کند قضای روزهٔ او صحیح نخواهد بود اگر چه وقت قضا تنگ شده باشد، ولی اگر بعد از طلوع فجر متوجه شود روزهٔ او صحیح است اگر چه وقت قضا تنگ نباشد.

س ۷۲- در روزهٔ قضای ماه رمضان یا مستحب از ماه شعبان یا روزهٔ کفاره اگر روزه‌دار شب‌هنگام بخوابد و پس از طلوع فجر بیدار شود در حالی که هنگام طلوع فجر جنب بوده باشد، روزهٔ او چه حکمی خواهد داشت؟

جواب: باطل نمی‌شود.

۷۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۷۳ - آیا احتلام در اثنای روز موجب بطلان روزه می‌گردد؟

جواب: موجب بطلان روزه نمی‌گردد چه در رمضان یا غیر از آن و اعم از این که روزه واجب یا مستحب باشد.

س ۷۴ - کسی که به واسطه تماس با بدن میت نیازمند غسل باشد آیا بقاء عمدی او بر این حالت هنگام طلوع فجر، مانند بقاء بر جنابت موجب بطلان روزه می‌شود؟

جواب: خیر، موجب بطلان روزه نمی‌شود.

س ۷۵ - اگر کسی جنب شده باشد و فراموش نماید که غسل نماید تا آن که چند روز بر او به همین حال بگذرد آیا روزه‌های او در چنین روزهایی صحیح خواهد بود؟

جواب: خیر، روزه‌های او باطل است و بر او قضاء واجب است اما در غیر رمضان مانند واجب معین و غیر آن، موجب بطلان نمی‌شود اگرچه احتیاط مستحب آن است که قضا گردد.

س ۷۶ - اگر فردی نسبت به جنابت خود جاهل باشد و با این حالت چند روز را روزه بگیرد، حکم او چه خواهد بود؟

جواب: روزه او صحیح خواهد بود و نیاز به قضا ندارد.

شرایط صحت روزه ۷۹

س ۷۷- کسی که پیش از طلوع فجر غسل جنابت نماید و سپس معلوم گردد که غسل او به جهت وجود مانع از رسیدن آب و امثال آن، باطل بوده است، حکم روزه او چگونه است؟
جواب: روزه او صحیح است.

س ۷۸- اگر فرد جنب توانایی بر انجام غسل را به خاطر بیماری و نحو آن تا پیش از طلوع فجر نداشته باشد، وظیفه او چیست؟

جواب: باید تیمم نماید و اگر تیمم نکند روزه او باطل است. و نیز اگر تیمم را که وظیفه اوست به جا آورد دیگر بر او واجب نیست که تا طلوع فجر به واسطه بیداری تیمم خود را نگاه دارد.

س ۷۹- روزه‌داری که غسل جنابت را برای نماز صبح ترک نماید و به اعتقاد این که مریض می‌باشد، تیمم نماید حکم روزه او چیست؟

جواب: روزه او صحیح است.

س ۸۰- اگر به گمان آن که وقت برای غسل نمودن دارد خود را جنب نماید سپس معلوم گردد که وقت تنگ بوده، آیا قضاء بر او واجب است؟

۸۰..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

جواب: اگر با بررسی و نگاه کردن به فجر باشد قضاء بر او واجب نیست. اما بدون بررسی، قضاء بنا بر احتیاط بر او واجب است ولیکن کفاره بر او واجب نیست.

س ۸۱- آیا بقاء عمدی بر حیض و نفاس^۱ مانند جنابت موجب بطلان روزه می‌باشد؟

جواب: بلی، در رمضان و قضای آن چنین است ولی در غیر این دو چنین حکمی ندارد. و اگر پاکی در وقتی باشد که مجال غسل یا تیمم را ندارد یا آن که علم به پاکی نداشته باشد تا آن که فجر طلوع نماید، روزه او صحیح است.

س ۸۲- اگر کسی شب هنگام خود را جنب گرداند و تا زمان طلوع فجر بخوابد حکم روزه او چه می‌باشد؟

جواب: اگر نیت او ترک غسل بوده و یا مردد در غسل کردن بوده باشد، حکم بقاء عمدی بر جنابت را خواهد داشت و اگر از روی غفلت و فراموشی و بدون التفات بخوابد، اظهار وجوب قضاء می‌باشد، مطلقاً چه در خواب اول یا دوم یا سوم باشد و اگر در حالی که تصمیم بر غسل داشته، خوابش ببرد در این فرض چند صورت وجود دارد:

۱- یعنی غسل نکردن پس از پاک شدن از آلودگی.

شرایط صحت روزه ۸۱

الف - خواب اول او باشد که در این صورت روزه او صحیح می‌باشد.

ب - خواب دوم او باشد که پس از علم به جنابت می‌خوابد سپس بیدار می‌شود و دوباره می‌خوابد تا آن که فجر نیز طلوع کند، در این صورت بنا بر اقوی قضاء بر او واجب است بدون لزوم کفاره.

ج - خواب سوم او باشد که حکم آن مانند صورت دوم می‌باشد، هر چند احتیاط مستحب ضمیمه ساختن کفاره است.

س ۸۳- آیا کسی که نیت انجام غسل را دارد خواب اول یا دوم یا سوم برای او جائز است یا خیر؟

جواب: آری، جائز می‌باشد به شرط آن که احتمال بیداری بدهد و عادتاً نیز بیدار شود و بنا بر احتیاط واجب اگر بیدار شدن عادت او نمی‌باشد باید خواب را ترک نماید و اگر چنین نکرد بنا بر احتیاط واجب قضاء بر او واجب است و کفاره نیز بنا بر احتیاط مستحب بر عهده او می‌باشد.

س ۸۴- آیا کسی که در اثناء روزه، محتمل گردد واجب است بر انجام غسل، مبادرت بورزد؟

جواب: خیر، واجب نمی‌باشد و برای او جائز است که به وسیله بول کردن استبراء از منی نماید هر چند به وجود مابقی مانده منی در مجری یقین داشته باشد ولیکن اگر پیش از استبراء

۸۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

به بول، غسل نمود بنا بر احتیاط استبراء را به بعد از مغرب تأخیر بیاندازد.

س ۸۵- آیا خوابی که فرد در آن محتمل شده است همان خواب اول محسوب می‌گردد؟

جواب: خیر، هنگامی که فرد از خوابی که در آن محتمل گشته، بیدار می‌شود و سپس می‌خوابد، خواب بعد از این بیداری، همان خواب اول او محسوب می‌شود.

س ۸۶- حکم خواب چهارم و پنجم می‌باشد؟

جواب: همان حکم خواب سوم را دارند.

س ۸۷- آیا زن حائض و نفساء نیز در مسألة تعدد خواب، ملحق به جنب می‌باشند؟

جواب: اقوی عدم الحاق است و اگر نسبت به تصمیم در غسل خود کوتاهی و اهمال نکرده باشند، روزه ایشان صحیح است اگر چه خواب دوم و سوم باشد.

مفطر هشتم: انزال منی در روز به سبب عملی که منجر به جنابت شود در صورتی که فرد احتمال این اتفاق را می‌داده است.

س ۸۸- کسی که به وسیله خود ارضایی خود را جنب ساخته است، روزه او باطل است؟

جواب: بلی، روزه او باطل خواهد بود.

شرایط صحت روزه ۸۳

س ۸۹- اگر بدون انجام کاری حتی خیالات شهوانی، از فردی منی خارج شود، روزه او چه حکمی خواهد داشت؟
جواب: روزه او صحیح است.

مفطر نهم: احتقان به شیء مایع (اماله کردن) و در صورتی که به وسیله شیء جامدی باشد، موجب بطلان نمی‌گردد.

س ۹۰- آیا احتقان به شیء مایع در فرج زن برای نظافت یا مداوا کردن، موجب بطلان روزه می‌گردد؟
جواب: خیر، موجب بطلان روزه نمی‌گردد.

س ۹۱- آیا چکاندن قطره در چشم یا گوش و یا تزریق دارو موجب بطلان روزه می‌گردد؟
جواب: خیر، موجب بطلان نیست.

س ۹۲- آیا استفاده از ماده مغذی که بدون این که داخل معده شود درون بدن می‌رسد مانند سرم‌های متعارف، از مبطلات روزه به شمار می‌آید؟

جواب: بلی، بنا بر احتیاط واجب، روزه را باطل می‌نماید.
س ۹۳- آیا روزه‌دار می‌تواند آب دهان یا آن چه که به وسیله آروغ خارج می‌شود را ببلعد؟

جواب: بلعیدن آب دهان جائز می‌باشد هر چند مقدار آن

۸۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

زیاد باشد و اگرچه جمع نمودن آن در فضای دهان به اختیار فرد بوده باشد. و همچنین است آن چه به سبب آروغ خارج می‌شود به شرط آن که به فضای دهان نرسیده باشد؛ اما اگر به فضای دهان رسیده باشد و روزه‌دار آن را از روی اختیار ببلعد روزه‌اش باطل و بنا بر احتیاط بر او کفاره نیز واجب است ولی اگر بی‌اختیار پایین رود، روزه‌اش صحیح خواهد بود.

مفطر دهم: قی نمودن از روی عمد اگر چه به خاطر ضرورت باشد مانند علاج بیماری، اما اگر بدون اختیار باشد، موجب بطلان نخواهد شد.

س ۹۴ - آیا چشیدن غذا یا خوراندن غذا از دهان فرد به دهان فرزند موجب بطلان روزه می‌گردد؟

جواب: تا هنگامی که به حلق نرسد مبطل نمی‌باشد و نیز اگر از روی فراموشی یا سهواً فرو برد، روزه او صحیح خواهد بود.

س ۹۵ - آیا جویدن آدامس، مبطل روزه است؟

جواب: بلی، مشروط بر آن که دارای اجزایی - مانند شکر - باشد که بدون استهلاک در آب دهان حل شود. چنان که در آدامس‌های فعلی همین طور است.

شرایط صحت روزه ۸۵

س ۹۶- شخصی که در شب، غذایی را تناول می‌نماید که در روز موجب قی نمودن می‌شود، آیا چنین کاری موجب بطلان روزه است؟

جواب: هنگامی که در روز اراده قی نمودن را داشته باشد، روزه‌اش باطل خواهد بود و در غیر این صورت، روزه صحیح است.

س ۹۷- تناول از روی فراموشی در غیر ماه رمضان نیز موجب بطلان روزه نمی‌گردد؟

جواب: در رمضان و غیر آن موجب بطلان نمی‌گردد.

مکروهات روزه

س ۹۸- چه کارهایی در اثنای روزه، کراهت دارد؟

الف - لمس نمودن همسر و بوسیدن و ملاعبت کردن با وی در صورتی که از خود اطمینان به عدم انزال منی داشته باشد و نیز قصد انزال را هم نداشته باشد و اگر نیت انزال بنماید در صورتی که علم به مفطرت انزال داشته باشد، موجب بطلان روزه و وجوب قضاء است ولیکن کفاره ندارد.

ب - سرمه کشیدن به آن چه که طعم یا رایحه آن به حلق می‌رسد مانند مشک و عنبر.

ج - دخول در حمام در صورتی که ترس از ضعف داشته باشد.

د - اخراج نمودن خون از بدن اگر خوف ضعف داشته باشد.

ه - استعمال انفیه در صورتی که رسیدن آن به حلق را نداند.

و - بوییدن گیاهان خوشبو.

ز - مربوط نمودن لباس بر بدن

ح - احتقان (اماله کردن) به شیء جامد

ط - کشیدن دندان و بلکه مطلق خودن آلود کردن فضای دهان.

ی - مسواک نمودن با چوبه مرطوب.

ک - بیهوده در دهان آب را مضمضه کردن.

ل - خواندن شعر مگر در مدح و ثنای اهل بیت (علیهم السلام) و مرآتی ایشان.

م - نشستن زن در آب.

س ۹۹ - هنگامی که تشنگی بر روزه دار غلبه نماید و بترسد که در صورت صبر ضرر به وی برسد یا آن که ادامه روزه بدین جهت برای او عسر و حرج داشته باشد آیا نوشیدن آب جائز است؟ و حکم روزه او چیست؟

جواب: به مقدار ضرورت نوشیدن آب مانعی ندارد ولیکن روزه او بدین سبب باطل خواهد شد و بر او قضاء واجب است ولیکن کفاره ندارد. و نیز اگر در ماه رمضان است باید بقیه روز را امساک نماید ولی اگر در غیر رمضان اعم از واجب معین و موسع باشد، امساک بر او واجب نیست.

کفاره روزه

س ۱۰۰ - آیا بر هر کسی که مرتکب یکی از مبطلات روزه شود، کفاره واجب است؟

جواب: کفاره اختصاص به کسی دارد که بداند آن چه را که مرتکب می‌شود موجب بطلان روزه است مانند خوردن و یا آن که بداند آن چه که انجام می‌دهد حرام می‌باشد مانند دروغ بستن به خدا.

س ۱۰۱ - نظر خود را نسبت به وجوب کفاره در موارد زیر مرقوم فرمایید؟

الف - روزه‌داری که در اثناء روز محتمل شده و به اعتقاد این که روزه‌اش باطل شده، سایر مفطرات را نیز مرتکب شده است.

جواب: کفاره لازم نیست.

ب - روزه‌داری در ماه رمضان نادانسته چیزی را می‌خورد و به اعتقاد این که روزه‌اش باطل شده پس از آن مبطل دیگری را به جا می‌آورد.

جواب: کفاره بر عهده او نمی‌باشد.

کفاره روزه ۸۹

ج - کسی که در شب نیت سفر می‌نماید و لکن قبل از خروج از حد ترخص مفطری را به گمان آن که جائز است و حق افطار دارد، به جا می‌آورد.

جواب: کفاره واجب نیست.

س ۱۰۲ - دخترانی که تازه به سن تکلیف رسیده‌اند و غالباً احکام خود را در این سن نمی‌دانند و از این روی، روزه‌های خود را گاهی ترک گفته و بعد از مدت‌ها متوجه می‌شوند که روزه بر ایشان واجب بوده است، آیا کفاره بر عهده این افراد قرار می‌گیرد؟

جواب: اگر به وجوب روزه و حرمت افطار در روز علم نداشته، کفاره بر او واجب نخواهد بود و لکن بر دیگران واجب است که در تعلیم احکام شرعی به این افراد کوتاهی نورزند.

س ۱۰۳ - کفاره افطار در ماه رمضان چیست؟

جواب: اگر افطار به وسیله چیزی باشد که فی‌نفسه حلال می‌باشد مانند شرب آب مکلف در مخیر است بین آزاد کردن یک بنده و بین دو ماه پی در پی روزه گرفتن و یا اطعام نمودن شصت فقیر که برای هر فقیر یک مدّ طعام باید بدهد و هر مد حدوداً مساوی است با سه چهارم کیلوگرم.

۹۰ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۱۰۴ - کسی که روزه می‌گیرد ولی نسبت به وجوب غسل جنابت ناآگاه است و یا نمی‌داند که بقاء بر جنابت موجب بطلان روزه می‌گردد، آیا کفاره بر او واجب است؟
جواب: خیر، کفاره بر او واجب نیست ولکن قضاء بر عهده او می‌باشد.

س ۱۰۵ - کفاره افطار قضای ماه رمضان چه می‌باشد؟
جواب: اگر بعد اذان باشد کفاره آن اطعام نمودن ده مسکین می‌باشد که به هر کدام باید یک مد بدهد و اگر نمی‌تواند سه روز، روزه بگیرد و اگر ماقبل زوال باشد، چیزی بر عهده او نمی‌باشد.

س ۱۰۶ - اگر کسی روزه مندور خود را در میان روز افطار نماید آیا کفاره بر او واجب است؟

جواب: بلی، اگر روزه روز معینی را نذر کرده باشد، کفاره دارد که عبارت است از آزاد کردن یک برده یا اطعام ده مسکین که باید به هر کدام، یک مد طعام بدهد. و یا پوشاندن ده مسکین، و اگر هیچ یک از اینها مقدور نبود سه روز، روزه بگیرد و کفاره در این جا به مجرد قصد افطار و یا عدم قصد روزه، هر چند مفطری را مرتکب نشده باشد، مستقر می‌گردد چرا که این کفاره به جهت ترک روزه و شکستن نذر می‌باشد که به وسیله نیت او محقق شده است.

کفاره روزه ۹۱

س ۱۰۷ - اگر کسی به فعل حرام روزه خود را در میان روز باز نماید، آیا کفاره او همان کفاره افطار با حلال می باشد؟

جواب: خیر، کفاره این دو با یکدیگر متفاوت است کسی که روزه خود را به حرام باطل نماید مانند خوردن شراب، گوشت خوک، زنا و یا استمناء حرام بنا بر احتیاط بر او کفاره جمع بین سه مورد نام برده شده^۱ واجب است و از آن جایی که آزاد نمودن برده در زمان ما متعذر است دو مورد دیگر باید با هم انجام شود.

س ۱۰۸ - کفاره تعدد بر استمناء در ماه رمضان چه می باشد؟

جواب: اگر استمناء توسط اعضای زوجه صورت گیرد، کفاره او یکی از این دو امر می باشد:

دو ماه پی در پی روزه گرفتن یا اطعام شصت مسکین و اگر استمناء به غیر اعضاء زوجه باشد کفاره آن کفاره جمع می باشد و این در صورتی است که اولاً منی از او خارج گردد و ثانیاً علم به بطلان روزه توسط استمناء یا علم به حرمت آن را داشته باشد. ولی اگر منی از او خارج نشده، کفاره نخواهد داشت منتهی اگر علم به مبطل بودن این کار داشته باشد، قضاء

---

۱ - یعنی آزادی بنده و یا دو ماه متوالی روزه گرفتن و اطعام شصت مسکین.

۹۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

بر او واجب است و اگر استمناء به همراه خروج منی در یک روز تکرار شود، کفاره نیز تکرار می‌شود.

س ۱۰۹ - کسی که از هر سه کفاره عاجز است، حکمش

چیست؟

جواب: احتیاط آن است که به مقداری که در توان دارد صدقه بپردازد و به آن استغفار را ضمیمه سازد ولی هنگامی که متمکن شد بنا بر احتیاط واجب کفاره بر او واجب است.

س ۱۱۰ - آیا کفاره به وسیله تکرار موجب آن متعدد

می‌شود؟

جواب: تکرار مفطر موجب تکرار آن در یک روز نمی‌شود مگر این که مفطر جماع یا استمناء باشد که بنا بر احتیاط تکرار آن در یک روز نیز، موجب تکرار کفاره می‌شود.

س ۱۱۱ - هنگامی که مکلف بداند روزهایی را به عمد افطار

نموده اما تعداد روزها را در یاد ندارد، وظیفه او چیست؟

جواب: به تعداد روزهایی که یقین دارد در پرداخت کفاره

اکتفاء نماید.

س ۱۱۲ - هنگامی که فرد شک دارد که روزه خود را به

حلال باطل ساخته است یا به حرام چه حکمی شامل حال

اوست؟

کفاره روزه ۹۳

جواب: در انتخاب یکی از سه کفاره مخیر است.

س ۱۱۳ - کسی که شک دارد روزه‌ای را که به عمد باطل نموده از ماه رمضان بوده است یا از قضای آن چه کفاره‌ای بر گردن اوست؟

جواب: اگر افطار او قبل از زوال بوده باشد چیزی به گردن او نمی‌باشد و اگر بعد از زوال بوده باشد باید شصت مسکین را اطعام نماید و اطعام نمودن ده مسکین او را کفایت نمی‌کند.

س ۱۱۴ - کسی که با زوجه خود ملاعبه می‌نماید بدون آن که دخول صورت گیرد، سپس به خواب می‌رود و بر اثر شهوتی که در بیداری داشته، محتلم می‌گردد آیا قضاء و کفاره بر او واجب است؟

جواب: اگر هنگام ملاعبه قصد انزال داشته و نیز علم به مفطرت انزال منی داشته است، روزه او باطل خواهد بود و قضاء بر او واجب است ولی کفاره به گردن او نیست و اگر قصد انزال را نداشته، روزه او صحیح است و نیازی به قضاء و کفاره نخواهد داشت.

س ۱۱۵ - اگر مردی با زنی غیر از زوجه خود بدون قصد انزال ملاعبه نماید ولی بی‌اختیار انزال رخ دهد، تکلیف چیست؟

۹۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

جواب: اگر احتمال خروج منی را می‌داده است، قضاء و کفاره بر او واجب است و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره جمع بدهد. اما اگر به عدم خروج منی مطمئن بوده است قضاء و کفاره هیچ یک واجب نیست.

س ۱۱۶ - کسی در بلدی غیر از بلدی که در آن اقامت دارد، ملکی دارد و هر سال برای گذراندن تعطیلات تابستان به آن بلد سفر می‌کند و حدود سه ماه آنجا می‌ماند. آیا این بلد، برای او در حکم وطن محسوب است و احکام وطن بر آن بار می‌شود؟

جواب: اگر قصد نموده باشد که آن جا را به مدت دو سال یا بیشتر محل اقامت تابستانی خود قرار دهد، در حکم وطن محسوب می‌شود و باید نماز را در آن جا تمام بخواند و روزه را هم بگیرد.

س ۱۱۷ - حکم دانشجویانی که در خارج (مثلاً لندن) تحصیل می‌کنند و محل تحصیل آنان بیرون از لندن است ولیکن تعطیلات آخر هفته را به لندن برمی‌گردند، چیست؟

جواب: در مکان تحصیل و در راه آن نماز را تمام می‌خوانند و روزه را می‌گیرند. و لندن نیز اگر مقرر و منزل آنان محسوب شود، باز باید نماز را تمام بخوانند و روزه را بگیرند.

س ۱۱۸ - کارمندان و کارگرانی که در مؤسسه‌ای برای انجام کارهای گوناگون استخدام شده، و گاهی به اندازه مسافت شرعی به جهت کار خویش به بیرون از شهر می‌روند - مانند راننده آمبولانس و مانند کسی که کاری در ورای مسافت شرعی به او واگذار شده و یا مانند کارمند شرکت مخابرات و یا هر کسی که کار او دائماً در سفر نمی‌باشد اما در بعضی از اوقات به حسب اقتضائات شغلش به سفر می‌رود - چنین افرادی چگونه باید نماز و روزه خود را به جای آورند؟

جواب: چنین افرادی اگر در هفته حداقل یک بار در راستای شغل خود مسافرت نمایند، نمازشان در سفر کامل خواهد بود و روزه خود را باید بگیرند.

س ۱۱۹ - در تعطیلات تابستان بعضی از دانشجویان در شرکت‌هایی مشغول کار می‌گردند و محل کار ایشان در سفر به حد مسافت شرعی می‌رسد و این کار در طول زمان تعطیلات تابستان استمرار دارد. حال سؤال این است که در ایامی که مصادف با ماه مبارک رمضان می‌گردد، حکم روزه ایشان چیست؟

جواب: نماز ایشان تمام است و روزه نیز واجب می‌باشد.

س ۱۲۰ - ملاک در شروع سفر پیش از زوال و بعد از آن و همچنین ملاک در بازگشت نیز، حد ترخص نمی‌باشد بلکه

۹۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

رسیدن به خود شهر می‌باشد. بنا بر این اساس در شهرهای بزرگی که خروج از منزل تا رسیدن به آخر شهر بیش از یک ساعت یا بیشتر به طول می‌انجامد؛ در موارد زیر حکم چیست؟
الف - اگر منزل خویش را پیش از زوال به قصد سفر ترک نماید و لکن بعد از زوال از آخر شهر عبور نماید، آیا روزه او صحیح خواهد بود؟

جواب: آری، فرقی بین شهرها از جهت کوچکی و بزرگی نمی‌باشد.

ب - اگر در بازگشت از سفر پیش از زوال به حد آخر شهر برسد، اما منزل یا محله خود را پس از زوال درک نماید، آیا حکم او حکم کسی خواهد بود که بعد از زوال به شهر خویش رسیده یا خیر؟

جواب: حکم او مانند کسی است که قبل از زوال به شهر خود رسیده باشد.

س ۱۲۱ - اگر فردی با همسر خویش در روز ماه رمضان نزدیکی نماید، در حالی که هر دو روزه باشند به کدام یک کفاره واجب می‌گردد؟

جواب: اگر مرد همسر خود را بدین عمل اکراه نماید بنا بر احتیاط بر او دو کفاره و دو تعزیر (که مجموعاً پنجاه تازیانه

کفاره روزه ۹۷

می‌باشد) لازم می‌آید که کفاره و تعزیر همسر اکراه شده را نیز از جانب وی تحمل می‌نماید.

س ۱۲۲ - هنگامی که شوهر به خاطر عذری روزه دار نمی‌باشد اما همسر روزه‌دار خود را به نزدیکی اکراه می‌نماید، آیا در این صورت نیز کفاره واجب است؟

جواب - بر دوش شوهر از جانب زن کفاره‌ای نخواهد بود اگرچه گناه کرده است و نیز بر زن کفاره واجب نمی‌باشد اگر چه قضاء بر عهده او می‌باشد.

س ۱۲۳ - گاهی اوقات زن در ابتدا به نزدیکی اکراه می‌شود و لکن به خاطر غلبه شهوت یا هر سبب دیگری راضی به نزدیکی می‌شود، آیا در این مورد نیز حکم زن اکراه شده را خواهد داشت؟

جواب: اگر رضایت او پیش از دخول صورت بگیرد حکم زن مکره را نخواهد داشت. و اگر مابعد از دخول صورت گیرد در این صورت اگر می‌تواند از استمرار نزدیکی خودداری نماید و چنین نکند این کار او مانند آمیزش جدیدی است که از روی رضایت صورت گرفته و اگر از استمرار عمل نمی‌تواند جلوگیری کند آمیزش جدید در مورد او همان حکم زن اکراه شده را خواهد داشت.

۹۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۱۲۴ - اگر از روی عمد روزه خود را باطل نماید ولی پیش از زوال مسافرت کند، آیا کفاره از گردن او ساقط است؟
جواب: خیر، کفاره از عهده او ساقط نخواهد شد. بلکه در صورتی که علم به حرام بودن عمل خود داشته، کفاره بر او واجب است.

س ۱۲۵ - آیا پرداخت کفاره از واجبات فوری به حساب می‌آید؟

جواب: واجب موسع است ولکن نباید به نحوی تأخیر انداخته شود که کوتاهی و مسامحه در اداء واجب محسوب گردد.
س ۱۲۶ - آیا می‌توان تبرعاً و به صورت رایگان از جانب میت کفاره پرداخت نمود؟
جواب: بلی، جائز می‌باشد.

س ۱۲۷ - آیا می‌توان از جانب انسان زنده نیز تبرعاً کفاره پرداخت نمود؟

جواب: آری در کفاره غیر روزه اگر که به درخواست یا اذن فردی که کفاره بر عهده اوست، باشد جائز است ولیکن در کفاره روزه، محل اشکال است.

س ۱۲۸ - کفاره در چه راهی مصرف می‌گردد؟

جواب: مصرف کفاره، اطعام فقراء می‌باشد و این مصرف

کفاره روزه ۹۹

یا به سیر نمودن آنهاست و یا به تحویل دادن و در اختیار قرار دادن طعام به ایشان که برای هر نفر یک مد تقدیر شده است هر چند احتیاط در پرداخت دو مد می‌باشد و غذا هر چه باشد اعم از خرما و گندم و جو و برنج و ماش و غیر آن که غذا بر آن صدق می‌کند، کفایت می‌نماید. ولکن در کفاره قسم احتیاط آن است که تنها از گندم و آرد آن یا نان گندم پرداخت شود.

س ۱۲۹ - آیا می‌توان کفاره را بدین صورت تکرار نمود که یک فقیر را دو مرتبه و یا بیشتر سیر نمود و یا آن که به او به جای یک مد طعام، دو مد و یا بیشتر تحویل داد؟

جواب: جائز نمی‌باشد مگر در صورتی که استیفای عدد متعذر باشد و اگر عذر برطرف گردد احتیاط آن است که کفاره را دوباره انجام دهد.

س ۱۳۰ - آیا می‌توان کفاره را به خانواده فقیر که تحت سرپرستی او باشد، پرداخت نمود؟

جواب: بلی، جائز است ولی اگر افراد تحت سرپرست او صغیر می‌باشند و سرپرست اینان ولی ایشان است جائز است که به تعداد ایشان به ولی آنها داده شود و به ولی واجب است که این کفاره را در مصالح ایشان صرف نماید و اگر افراد تحت سرپرستی، صغیر نمی‌باشند اما فرد سرپرست ایشان، در قبض کفاره از جانب آنها وکالت داشته باشد در این صورت می‌توان کفاره را به او تحویل داد.

۱۰۰ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۱۳۱ - آیا می‌توان در کفاره تبعیض قرار داد بدین صورت که بعضی را سیر نماید و بعضی را طعام در اختیار قرار دهد؟

جواب: بلی، جائز است.

س ۱۳۲ - چگونه کفاره در مورد صغار مصرف می‌گردد؟

جواب: این کار یا به وسیله تسلیم به ولی‌شان صورت می‌گردد یا به وسیله سیر گرداندن ایشان که در صورت دوم نیازی به اذن ولی ایشان نیست و لکن احتیاط آن است که هر دو نفر از صغار را یک نفر احتساب نمایند.

س ۱۳۳ - آیا هر طفل صغیری یک نفر محسوب می‌گردد یا آن که هر دو نفر از آنها یک فرد محسوب می‌شود؟

جواب: ادای کفاره اگر به صورت تسلیم و در اختیار قرار دادن باشد، صغیر و کبیر با یکدیگر فرقی نخواهند داشت و به هر کدام، یک مد داده می‌شود و اگر ادای کفاره به صورت سیر نمودن باشد احتیاط آن است که دو نفر از اطفال صغیر را یک نفر محسوب نماید.

س ۱۳۴ - در کفاره مخیره^۱ مانند کفاره ماه رمضان آیا تبعیض جائز است بدین صورت که فرد یک ماه روزه بگیرد

---

۱ - یعنی کفاره‌ای که فرد بین آزاد سازی عبد و یا اطعام شصت مسکین و یا دو ماه پی در پی روزه گرفتن، حق انتخاب دارد.

کفاره روزه ۱۰۱

و سی مسکین را اطعام نماید؟

جواب: خیر، جائز نمی‌باشد.

س ۱۳۵ - آیا ذمه کفاره دهنده به صرف آن که کفاره را به

ملک فقیر در آورد کفایت می‌نماید؟

جواب: بلی، برائت ذمه مکلف بر این که فقیر کفاره را

تناول نماید متوقف نمی‌باشد و بر این اساس جائز است که

فقیر کفاره را بر خود کفاره دهنده یا دیگری بفروشند.

س ۱۳۶ - مواردی از افطار که تنها موجب قضاء می‌شود

بی آن که کفاره لازم آید کدام است؟

جواب:

الف - خوابیدن فرد جنب تا آن که فجر طلوع نماید بنا بر

تفصیلی که در مسأله ۶۷ گذشت.

ب - هنگامی که فرد به وسیله اخلال در نیت بدون

ارتکاب مفطری روزه خود را باطل نماید.

ج - هنگامی که غسل جنابت خود را یک روز یا بیشتر از

آن فراموش نماید.

د - هنگامی که مفطری را به جا آورد در حالی که نسبت

به طلوع فجر شک داشته باشد و سپس معلوم گردد که تناول در

بعد از فجر واقع شده، بدون آن که نسبت به طلوع و عدم آن

۱۰۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

بررسی و کنکاش کرده باشد و حجتی هم بر طلوع فجر نداشته باشد اما اگر حجتی بر طلوع فجر نزد او قائم شده باشد و با این حال مفطری را انجام دهد بر او قضاء و كفاره هر دو واجب است. و اما اگر در زمان شك، طلوع فجر را بررسی نماید بدین صورت که در افق نظر بیاندازد و فجر را نبیند در این حالت قضاء بر گردن او نمی‌باشد. چه این که اعتقاد به ادامه شب داشته باشد و چه این که در بقاء شب شك داشته باشد. اما اگر کسی در صورت شك نسبت به طلوع فجر بررسی خود را بدون نظر کردن انجام داد این بررسی اثری ندارد و اگر تناول او بعد از طلوع فجر رخ داده باشد قضاء بر گردن او واجب است. لازم به ذکر است که این حکم مختص روزه ماه رمضان است اما در غیر آن اعم از واجب معین و غیر معین و نیز مستحب، اقوی آن است که روزه مطلقاً باطل می‌باشد.

هـ - زمان مغرب آن که به واسطه تاریکی در هوای صاف و بدون ابر گمان و ظن پیدا کند که مغرب تحقق یافته و مفطری را بدین جهت انجام دهد بی آن که یقین به تحقق مغرب داشته باشد در این صورت قضاء و كفاره واجب می‌باشد. اما اگر چنین فرضی در جایی بود که آسمان ابری باشد در این حالت قضاء و كفاره بر عهده او نمی‌باشد. و در مواردی که علتی غیر از ابر در آسمان باشد بنا بر احتیاط واجب همان

کفاره روزه ۱۰۳

حکم صورت اول را خواهد داشت.

و - آن که برای خنک شدن و غیر آن مضمضه کند یعنی آب را در دهان بگرداند و بی اختیار فرو رود که در این صورت قضاء بدون کفاره بر او واجب است. اما اگر از روی فراموشی آب را ببلعد موجب قضاء نخواهد شد و همچنین است اگر مضمضه برای وضوی نماز واجب باشد اما در وضوی نماز نافله محل اشکال است.

ز - خروج منی به وسیله ملامعه با همسر و امثال آن هنگامی که قصد انزال نداشته باشد و نیز عادت او چنین نباشد و لکن احتمال قابل اعتنایی را نسبت به خروج منی می‌داده است، اما هنگامی که اطمینان به عدم خروج منی داشته و از روی اتفاق، جنب گردیده است روزه او باطل نخواهد بود.

ح - افطار از روی اکراه، و همچنین است هر جا که از روی جهل، اعتقاد به جواز افطار داشته باشد و مفطری را به جا آورد، بنا بر احتیاط واجب.

س ۱۳۷ - آیا روزه‌دار هنگامی که شک در تحقق مغرب دارد می‌تواند روزه خود را افطار نماید؟

جواب: جائز نیست و اگر چنین کند مرتکب معصیت شده و بر عهده او قضاء و کفاره لازم است مگر آن که معلوم شود

۱۰۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

افطار او پس از تحقق مغرب رخ داده است. اما اگر حجتی بر تحقق مغرب نزد او اقامه شد یا آن که خود یقین یا اطمینان به این امر پیدا نمود و سپس افطار نمود و بعد معلوم گشت که افطار او در روز و پیش از مغرب اتفاق افتاده، قضاء بر او واجب است ولیکن کفاره لازم نیست.

س ۱۳۸ - هنگامی که روزه‌دار در طلوع فجر شک نماید آیا انجام مفطرات برای او جائز است؟

جواب: به حسب ظاهر برای او جائز خواهد بود ولی اگر بعداً معلوم شد که مفطرات را در روز مرتکب شده، حکمش در مورد چهارم (د)، به تفصیل گذشت.

س ۱۳۹ - در چه زمانی برای مسافری که نمازش شکسته است و نیز عالم به حکم می‌باشد، روزه جائز است؟

جواب: در موارد ذیل روزه برای چنین فردی جائز می‌باشد:

الف - سه روز از ده روز روزه گرفتن که عوض قربانی حج برای کسی که عاجز از آن است قرار داده شده است.

ب - ۱۸ روز، روزه‌ای که بدل بدنه قرار داده شده است. بدنه کفاره کسی است که قبل از غروب از عرفات خارج گردیده است.

کفاره روزه ۱۰۵

ج - روزه‌ای که نذر شده در سفر به جا آورده شود یا آن که نذر شده چه در سفر و چه در حضر، روزی را روزه بگیرد.

س ۱۴۰ - آیا روزه مستحب در سفر جائز می‌باشد؟

جواب: خیر، مگر آن که برای برآورده شدن حاجت خویش سه روز در مدینه طیبه روزه بگیرد و احوط آن است که این سه روز، چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه باشد.

ثبوت هلال

س ۱۴۱- به چه اموری هلال (اول ماه) ثابت می‌گردد؟

جواب: اول ماه به چند چیز ثابت می‌گردد:

الف - علم یا اطمینانی که از رؤیت خود شخص حاصل می‌شود.

ب - علم یا اطمینان به تحقق رؤیت که از شیاع و مانند آن حاصل می‌شود.

ج - شهادت دو مرد عادل به شرط آن که قرینه نوعی بر خطای آنها وجود نداشته باشد. مانند جایی که عده زیادی با آنها سعی و کوشش در رؤیت ماه نموده ولی موفق به دیدن نشده‌اند.

د - گذشت سی روز از ابتدای ماه قبل.

هـ - حکم حاکم شرع، مگر آن که خطای او در حکم معلوم باشد.

و - بار رؤیت ماه در روز، پیش از زوال که در این صورت، این روز از ماه جدید محسوب می‌شود.

س ۱۴۲ - آیا امور دیگری غیر از موارد مذکور برای اثبات

هلال وجود دارد؟

ثبوت هلال ۱۰۷

جواب: خیر، تنها با امور مذکوره ثابت می‌گردد، بنابراین به وسیله امور زیر ثابت نمی‌گردد.

الف - به وسیله شهادت زنان مگر این که موجب علم یا اطمینان شود.

ب - شهادت یک نفر هر چند به همراه قسم او باشد.

ج - گفته منجمین.

د - مخفی شدن هلال بعد از شفق (حمره مغریه).

ه - آن که ماه طوق داشته باشد تا دلالت کند بر این که ماه دو شبه است.

و - شهادت دو عادل هنگامی که شهادت نمی‌دهند که خودشان ماه را رؤیت نموده‌اند یا شهادت آنها بر شهادت دو عادل دیگر (نه به رؤیت) و یا شهادت آنها بر شیاع.

س ۱۴۳ - اگر برای شخصی به وسیله حساب‌های نجومی و تقویمی اطمینان به پدیدار شدن هلال، به وجود آمد آیا می‌تواند بر اطمینان خویش برای اثبات اول ماه یا عید فطر استناد نماید خصوصاً هنگامی که این فرد از متخصصین این رشته باشند؟

جواب: بلی، هنگامی که این اطمینان موجب علم به ظهور هلال و امکان رؤیت آن شود، می‌توان اعتماد نمود.

۱۰۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۱۴۴- بنا بر فرض آن که بر اطمینان حاصل از حساب‌های نجومی اعتماد شرعی نمود اگر هلال در اثناء شب یعنی بعد از غروب خورشید متولد شود، آیا می‌توان روز پیش رو را اول ماه دانست؟

جواب: در صورتی که اطمینان حاصل شود به ظهور هلال و امکان رؤیت آن در نقطه‌ای که در شب با آن مکان مشترک باشد می‌توان روز پیش رو، را اول ماه دانست.

س ۱۴۵- هنگامی که هلال در نزد جماعتی از مؤمنین در شهری ثابت گردد ولیکن یک شهر دیگر یا شهرهای دیگر به اثبات نرسد، از کدام یک باید تبعیت نمود؟

جواب: از گروهی که ماه نزدشان ثابت شده است، باید تبعیت کرد.

ص ۱۴۶- منظور از این که ماه دارای طوق باشد، چیست؟ آیا به ظاهر شدن دو طرف ماه تطوق به وجود می‌آید یا آن که به پدید آمدن هاله نور در اطراف آن؟

جواب: از آن جایی که اثر شرعی به تطوق ماه بار نمی‌شود، تعریف آن دارای اهمیت نمی‌باشد.

س ۱۴۷- آیا حکم حاکم تنها اختصاص به مقلدینش دارد؟

جواب: خیر، این حکم در حق همگان هم نافذ است.

ثبوت هلال ۱۰۹

س ۱۴۸ - هنگامی که هلال ماه در شهری رؤیت شود آیا در شهرهای دیگر نیز کفایت می‌کند؟

جواب: بلی، به شرط آن که شهرهای دیگر با شهری که ماه در آن رؤیت شده در شب اشتراک داشته باشند هر چند اشتراک بین آنها به نحوی باشد که آخر شب در یک شهر ابتدای شب در شهر دیگر باشد.

س ۱۴۹ - ما مقلدین حضرتعالی در روزی که به حسب فتوای شما مبنی بر کفایت رؤیت در یک بلد برای سایر بلادی که در شب با آن مشترک می‌باشند، مکلف به افطار هستیم؛ آیا می‌توانیم مقلدین کسانی را که رأیشان در این مسأله با جنابعالی فرق می‌کند و قائل به اشتراط وحدت افق در ثبوت هلال هستند، به روزه امر کنیم؟ در حالی یقین داریم امروز روز عید است؟

جواب: برای شما جائز است که به مقلدین از قائلین به شرطیت وحدت افق بیان دارید که وظیفه‌شان به حسب تقلید در چنین روزی، روزه گرفتن است.

س ۱۵۰ - برخی از اهل علم گروهی از افراد را در یکی از مساجد به گرد هم جمع آورده و وظیفه این گروه آن است که به شهادت افراد مبنی بر رؤیت یا عدم رؤیت ماه گوش

۱۱۰ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

داده سپس نتیجه را با بلندگو و امثال آن اعلان می‌دارند. در این جا سؤالاتی پیش می‌آید، از جمله:

الف - آیا برای مکلف جائز است که اعتماد بدین اعلام بنماید بدون آن که شاهدان و عدالت ایشان را بداند؟

جواب: اگر از اعلام ایشان اطمینان حاصل نماید، جائز است.

ب - گاهی از اوقات اعضاء این گروه با یکدیگر اختلاف می‌کنند و بعضی به وجود ماه اذعان داشته و بعضی دیگر بدان اعتراف ندارند و این در حالی است که تمام اعضاء گروه شهادت شاهدان را شنیده‌اند؛ در این حالت تکلیف چیست؟

جواب: اگر کسانی که رؤیت هلال را نفی می‌کنند تنها بدان جهت است که نسبت به حال شهود جهل دارند نه آن که شهود را فاسق بدانند در این صورت برای مکلفین جائز است بر خیر کسانی که اقرار به ثبوت هلال می‌کنند اعتماد نمایند و همچنین است هنگامی که بدانند در میان شهود حداقل دو نفرشان عادل هستند.

ج - هنگامی که تنها یک نفر از اهل علم به وسیله شنیدن گفتار شاهدان، ثبوت هلال ماه را اعلام نمود آیا می‌توان به گفته او اعتماد پیدا کرد؟

جواب: بلی. مشروط بر این که اطمینان از قول او حاصل گردد.

ثبوت هلال ۱۱۱

د - گاهی از اوقات رؤیت هلال نزد گروه یا بعضی از افراد آن ثابت شده و این امر به خاطر عدالت شهود می‌باشد. و گروه بدون آن که اسامی شهود را نام ببرد ثبوت هلال را اعلام می‌دارد. پس از این برای مکلف معلوم می‌گردد که یکی از شهود فاسق و یا مجهول الحال بوده‌است در حالی که آن شاهد یکی از دو نفر مورد استناد در ثبوت هلال بوده است. وظیفه مکلفی که به گفته ایشان روزه گرفته یا افطار نموده چیست؟

جواب: هنگامی که فسق یکی از دو شاهدان نسبت به هلال ماه برای او احراز شود. روزه‌ای را که بدین سبب افطار نموده باید قضاء نماید. بی آن که کفاره برای او ثابت باشد. اما اگر نسبت به حال یکی از شاهدان جهل پیدا نماید نه قضاء واجب است و نه کفاره و این حکم در حالی است که در گروه تشکیل یافته حداقل دو شاهد عادل وجود داشته باشد. وگرنه قضاء بر او واجب است ولی کفاره واجب نیست.

س ۱۵۱ - هنگامی که در یک شهر میان دو طائفه بزرگ آن نسبت به رؤیت هلال، اختلاف درگیرد در حالی که هر دو گروه مورد اطمینان باشد، وظیفه مکلف چیست؟

جواب: برای مسأله مذکور فرض‌های گوناگونی قابل تصویر است چرا که ثبوت هلال نزد یکی از دو طائفه یا به حکم حاکم است، یا به ادعای رؤیت و یا به استناد نمودن

۱۱۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

به شهادت شاهدان. در صورت اول کسی که حکم حاکم را یکی از طرق ثبوت هلال ماه می‌داند، می‌تواند بناء را بر ثبوت ماه بگذارد و در صورت دوم اگر طائفه‌ای که ثبوت هلال ماه را نفی می‌نمایند بدان جهت نفی می‌کند که خود استهلال ننموده‌اند و نیز اعتماد به طائفه دیگر ندارند، در این صورت برای افراد دیگر جائز است که به قول طائفه‌ای که هلال ماه را ثابت می‌داند اعتماد نماید. و در صورت سوم اگر طائفه‌ای که ثبوت هلال را نفی می‌نماید از آن جهت نفی می‌کند که حال شاهدان نزد او مجهول است، در این فرض نیز می‌توان به قول طائفه دیگر اعتماد نمود و اگر نفی نمودن آنها به خاطر آن است که شاهدان را فاسق می‌دانند در این حالت اعتماد نمودن به گفتار طائفه‌ای که هلال ماه را ثابت می‌داند، جائز نیست.

س ۱۵۲ - آیا اطمینان یک شخص برای دیگران نیز حجت

می‌باشد؟

جواب: خیر، اطمینان تنها برای کسی حجت است که چنین اطمینانی برای او حاصل شده است. بلی، اگر شخصی که برای او نسبت به چیزی اطمینان حاصل شده است نسبت به آن خبر دهد و واجد شرائط حجیت باشد - مثل این که ثقه یا ذوالید باشد - آنچه که از آن خبر می‌دهد برای دیگران نیز ثابت می‌گردد.

احکام قضای روزه ماه مبارک رمضان

س ۱۵۳- آیا قضای روزه‌ای که به واسطه حیض یا نفاس فوت شده است واجب است؟

جواب: بلی؛ و همچنین قضای روزه‌ای که در اثر خواب یا مستی یا بیماری، فوت شده است واجب می‌باشد.

س ۱۵۴- آیا واجب است روزه قضا را فوراً به جای آورد؟

جواب: خیر، اگر چه احتیاط مستحب آن است که قضای روزه ماه رمضان را پیش از ماه رمضان سال آینده به جای آورد.

س ۱۵۵- اگر به واسطه بیماری، تعدادی روزه ماه رمضان از او فوت شود و پیش از قضا کردن، شخص فوت نماید، آیا واجب است که از جانب او قضای آن ایام به جا آورده شود؟

جواب: خیر.

س ۱۵۶- اگر به واسطه سفر، تعدادی از ایام ماه مبارک را روزه نگیرد و پیش از پایان یافتن ماه مبارک بمیرد، آیا واجب است که از جانب او قضای آن ایام به جا آورده شود؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب باید از جانب او قضا شود.

۱۱۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۱۵۷- در صورتی که به واسطه حیض یا نفاس تعدادی از ایام ماه مبارک را روزه نگیرد و بمیرد تکلیف چیست؟

جواب: اگر در حال حیض یا نفاس از دنیا رفته باشد، قضاء روزه از جانب وی واجب نیست. و همچنین اگر پس از پاک شدن و پیش از گذشتن مدت زمانی که می‌توانسته در آن مدت زمان روزه را قضاء کند، از دنیا برود، باز هم قضاء از جانب او واجب نیست.

س ۱۵۸- اگر به واسطه بیماری نتواند کل ماه مبارک یا بعضی از ایام آن را روزه بگیرد و این بیماری تا ماه رمضان سال بعد طول بکشد، تکلیف چیست؟

جواب: قضای روزه ساقط است و باید برای هر روز یک مدّ طعام فدیة بدهد و قضاء، کفایت از فدیة نمی‌کند.

س ۱۵۹- اگر به واسطه عذری غیر از بیماری نتواند کل ماه مبارک یا بعضی از ایام آن را روزه بگیرد و این عذر تا ماه رمضان سال بعد طول بکشد، تکلیف چیست؟

جواب: قضاء روزه واجب است و فدیة نیز بنا بر احتیاط واجب باید داده شود و همچنین در صورتی که علت فوت روزه بیماری باشد و عذر شخص در تأخیر قضاء سفر باشد و نیز بر عکس.

احکام قضای روزه ماه مبارک رمضان ۱۱۵

س ۱۶۰ - اگر روزه ماه رمضان - خواه کل آن و خواه بعضی از ایام آن - عمداً یا به واسطه عذر فوت شود و شخص تا ماه رمضان سال آینده علی‌رغم این که می‌تواند آن را قضاء کند، از روی عمد یا از روی بی‌مبالاتی و سستی آن را قضاء نکند، تکلیف چیست؟

جواب: قضاء و فدیة هر دو با هم واجب است و در صورت عمد کفاره نیز واجب می‌باشد.

س ۱۶۱ - اگر شخص تصمیم داشته باشد که قبل از فرا رسیدن ماه رمضان سال آینده، روزه خود را قضاء نماید ولی عذری برایش پیدا شود، تکلیف چیست؟

جواب: قضاء و بلکه فدیة بر او واجب است و در این حکم تفاوتی میان بیماری و دیگر عذرها وجود ندارد.

س ۱۶۲ - اگر بیماری شخص به مدت سه ماه رمضان طول بکشد، تکلیف چیست؟

جواب: یک فدیة برای رمضان اول و یک فدیة برای رمضان دوم واجب می‌شود و نیز اگر تا چهار ماه رمضان طول بکشد برای ماه رمضان سال سوم نیز یک فدیة واجب می‌شود و به همین ترتیب. و فدیة برای یک ماه فقط یک بار است و تکرار نمی‌شود.

۱۱۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۱۶۳ - آیا جائز است که فدیة چند روز از یک ماه و یا چند ماه را به یک نفر داد؟
جواب: بلی، جائز است.

س ۱۶۴ - آیا پرداخت فدیة زوجه، بر زوج واجب است؟
جواب: خیر، و همچنین فدیة عیال بر مُعیل و فدیة واجب النّفقه بر شخصی که انفاق بر او واجب است، واجب نمی‌باشد.

س ۱۶۵ - آیا در فدیة، پرداخت قیمت کفایت می‌کند؟
جواب: خیر، بلکه باید خود طعام داده شود و حکم در کفارات نیز همین است. بلی، می‌شود پول را به مستحق داد و خودش را در خرید طعام و قبض آن وکیل نمود؛ مشروط به آن که وثوق داشته باشد که مستحق این کار را انجام می‌دهد.

س ۱۶۶ - افطار در روزه مستحبی تا چه زمانی ممکن است؟
جواب: تا غروب.

- در قضاء ماه مبارک رمضان چگونه؟

جواب: اگر قضاء روزه خودش باشد تا ظهر. و جائز نیست بعد از ظهر افطار نماید و اگر چنین کند، کفاره بر او واجب می‌شود.

- در صورتی که روزه واجب موسّع غیر از قضاء ماه مبارک رمضان خودش باشد، چگونه؟

احکام قضای روزه ماه مبارک رمضان ۱۱۷

جواب: افطار قبل از ظهر و بعد از ظهر جائز است اگرچه احتیاط مستحب آن است که بعد از ظهر افطار ننماید.

س ۱۶۷- آیا کسی که از جانب دیگری روزه قضا می‌کند - همچون کسی که از جانب پدر یا برادرش روزه قضا می‌کند یا اجیر شده است - در حرمت افطار بعد از ظهر و وجوب کفاره ملحق به کسی است که روزه قضای خودش را بعد از ظهر افطار کرده است؟

جواب: خیر. اگرچه بنا بر احتیاط مستحب چنین است.

س ۱۶۸- آیا بر ولی میت - پسر بزرگ‌تر - واجب است که روزه‌ای را که از پدرش فوت شده است، قضا کند؟

جواب: بلی، در صورتی که به جهت عذر از پدر فوت شده باشد، بر پسر بزرگ‌تر واجب است که آن را قضا نماید.

س ۱۶۹- در صورتی که روزه پدر عمداً قضا شده باشد یا باطل بوده باشد، تکلیف چیست؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب، باید قضا کند مشروط بر آن که مستلزم حرج و اختلال نظام معاش او نباشد.

س ۱۷۰- آیا قضای روزه مادر نیز بر پسر بزرگ‌تر واجب است؟

جواب: خیر.

پی در پی بودن روزه

س ۱۷۱ - آیا توالی و پی در پی بودن در دو ماه روزه گرفتن کفاره، اعم از کفاره تخییر و جمع، واجب است؟
جواب: بلی، ولکن برای تحقق توالی در دو ماه تنها روزه یک ماه کامل و در پی آن بلافاصله روز اول از ماه بعد کفایت می‌نماید.

س ۱۷۲ - اگر مکلف نذر نماید که دو ماه متوالی روزه بگیرد آیا حکم مذکور شامل حال او خواهد شد؟
جواب: به قصد نذر کننده بستگی دارد، اگر قصد او پیوستگی در جمیع روزهای دو ماه است واجب است که هر دو ماه را پشت سر هم و بلافاصله بگیرد و اگر قصد دیگری دارد طبق همان قصد خود رفتار نماید.

س ۱۷۳ - هنگامی که روزه پی در پی بر او واجب شده باشد. آیا جائز است که شروع آن را از زمانی قرار دهد که علم به فاصله افتادن در میان آن به خاطر وجود عید و نحو آن دارد؟

جواب: خیر، جائز نمی‌باشد مگر در کفاره قتل در ماه‌های

حرام، در این صورت بر قاتل لازم است که در ماه‌های حرام روزه بگیرد که در این حالت فاصله افتادن به وسیله عید^۱ اشکالی ندارد. البته اگر فرد از روی غفلت^۲ طوری آغاز نماید که برخورد به روز عید نماید اشکالی نخواهد داشت. اما هنگامی که نسبت به وجود عید شک^۳ داشته باشد فعل او محکوم به بطلان خواهد بود. و از این حکم، سه روز^۴ روزه گرفتن عوض قربانی استثناء شده و آن در صورتی است که در روز ترویبه^۵ آغاز نماید که در این حالت روز سوم خود را یا بعد از عید قربان بلافاصله به جا می‌آورد و یا اگر در منی به سر می‌برد بعد از ایام تشریق انجام می‌دهد. اما اگر روز ترویبه آغاز ننماید بلکه روز بعد از آن یعنی روز عرفه شروع کند باطل خواهد بود و باید از سر بگیرد.

-
- ۱ - یعنی در این مورد فاصله شدن عید در پیوستگی روزه‌ها خللی وارد نمی‌سازد بنابراین در روز عید افطار می‌نماید و بعد از آن تعداد روزه‌های خود را کامل می‌کند.
  - ۲ - منظور آن است که اگر شروع در روزه‌داری نمود و به وجود عید یا آن چه در میان روزها موجب افطار روزها التفات نداشت.
  - ۳ - یعنی نسبت به روز عید در اثناء روزها شک داشته باشد.
  - ۴ - یعنی سه روز روزه در ایام حج برای کسی که قربانی برای ذبح کردن در روز عید قربان پیدا نکرده است.
  - ۵ - روز ترویبه، روز هشتم ذی الحجه می‌باشد که در این روز و فردای آن که عرفه باشد روزه گرفته و روز سوم را بعد از عید کامل می‌نماید.

۱۲۰ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

س ۱۷۴- کسی که نذر می کند تا روزهایی را به طور پیوسته
و بدون فاصله روزه بگیرد اگر نتوانست در این روزها روزه
بگیرد، قضای آن چگونه است؟

جواب: احتیاط مستحب آن است که در قضای آن نیز
پیوستگی را رعایت نماید.

زکات فطره

س ۱۷۵ - آیا زکات فطره واجب می‌باشد؟

جواب: بلی، زکات فطره هنگام تحقق شرایط آن واجب است.

س ۱۷۶ - شرایط وجوب زکات فطره چیست؟

جواب: زکات فطره بر هر فرد بالغ عاقل آزاد و نیز غنی شرعی (کسی که مخارج سالیانه خود را بالقوه یا بالفعل داراست) واجب می‌باشد و بر فقیر شرعی یعنی کسی که دارای قوت سالانه خود بالفعل یا بالقوه نمی‌باشد، واجب نیست. و معتبر آن است که شرایط مذکور قبل از غروب شب عید فطر - هر چند یک لحظه - تا به هنگام غروب موجود باشد. بنابراین اگر بعضی از شرایط قبل از غروب یا مقارن آن، حتی برای یک لحظه از بین برود ولیکن بنا بر احتیاط واجب اگر مقارن غروب شرایط مذکور تحقق یابد باید زکات فطره را اخراج نماید بلکه همچنین است اگر پس از غروب در هنگام شب پدید آید.

س ۱۷۷ - هنگام تحقق شرایط بر چه کسی اخراج زکات

فطره واجب است؟

۱۲۲ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

بر کسی که تمام شرایط در او محقق شده است واجب است که زکات فطره خودش و افراد نان‌خور خود را چه واجب الفقه باشند و چه غیر آن، چه نزدیک باشند و چه دور، چه مسلمان و چه کافر و چه صغیر باشند یا کبیر، بلکه حتی طفلی که تنها لحظاتی پیش از غروب متولد شده باشد، پرداخت نماید.

س ۱۷۸ - زکات فطره میهمان به عهده میزبان می‌باشد؟

جواب: اگر بر میهمان عنوان نان‌خور صدق کند و بر میزبان پیش از ثبوت هلال وارد گردد و شب عید نزد او بماند، هر چند غذایی تناول نکند، در این صورت زکات فطره او بر عهده میزبان است. و همچنین است اگر بعد از ثبوت هلال وارد شود بنا بر احتیاط واجب، اما اگر نگویند که میهمان نان‌خور میزبان است همانگونه که غالباً در دعوت‌های افطار چنین است بر عهده خود میهمان می‌باشد.

س ۱۷۹ - کسی که زکات فطره او بر دیگری واجب است مانند کسی که نان‌خور دیگران است آیا زکات فطره از گردن او ساقط است؟

جواب: بلی، ساقط می‌گردد مگر آن که فرد سرپرست و نان‌آور او زکات فطره را خارج نسازد که در این صورت احوط آن

زکات فطره ۱۲۳

است که فرد در صورتی که واجد شرائط است زکات خود را پرداخت نماید.

س ۱۸۰ - هنگامی که نان آور خانواده، خود فقیر باشد و بر او زکات فطره عیالاتش واجب نباشد، آیا بر نان خوران او زکات واجب است؟

جواب: اگر شرائط وجوب در آنها تحقق یابد بر آنها واجب خواهد بود.

س ۱۸۱ - اگر برای شخصی فرزندی به دنیا آمد آیا باید از جانب او نیز زکات فطره را پرداخت نماید؟

جواب: اگر ولادت فرزند پیش از غروب باشد و از نان خوران او محسوب گردد باید زکات فطره او را پرداخت نماید.

س ۱۸۲ - اگر زنی نان خور شوهر خویش یا هر کس دیگر محسوب نگردد آیا زکات فطره بر خود او واجب است؟

جواب: اگر واجد شرایط باشد بر او واجب است.

س ۱۸۳ - اگر فردی نان خور دو نفر محسوب شود حکم زکات فطره او چیست؟

جواب: بر هر دو نفری که آن شخص نان خور آنهاست به نحو توزیع و تقسیط واجب است مشروط بر این که فقیر نباشند

۱۲۴ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

و اگر یکی از آن دو فقیر باشد زکات بر او واجب نیست ولی از دیگری ساقط نمی‌باشد و اگر هر دو فقیر باشند از هر دو ساقط خواهد بود و بر خود فرد که نان خور آن دو می‌باشد اگر شرایط وجوب تحقق یابد واجب خواهد بود.

س ۱۸۴ - هنگامی که فردی به دیگری اموالی را به جهت مخارج روزمره او بذل نماید آیا بدین سبب نان آور او محسوب می‌گردد تا زکات فطره‌اش بر او واجب گردد؟

جواب: نان آور او محسوب نمی‌گردد و زکات فطره بر او واجب نمی‌گردد چرا که در صدق مفهوم عیال، تابعیت معتبر است.

س ۱۸۵ - زکات فطره باید از چه جنسی باشد؟

جواب: آن چه که قوت غالب مردم محسوب می‌شود مانند گندم و جو و خرما و کشمش و برنج و ذرت و کشک بلکه اگر مایع باشد مانند شیر و ماست اشکالی ندارد و بنا بر احتیاط مستحب باید تنها از همان چهار مورد اول باشد.

س ۱۸۶ - مقدار زکات فطره چقدر می‌باشد؟

جواب: مقدار آن سه کیلو می‌باشد و می‌توان قیمت آن را پرداخت نمود.

س ۱۸۷ - در چه زمانی زکات فطره باید از اموال انسان خارج گردد؟

زکات فطره ۱۲۵

جواب: وقت وجوب زکات، شب عید فطر و هنگام غروب می‌باشد و وقت خارج ساختن آن از سایر اموال روز عید از هنگام طلوع فجر تا وقت زوال خواهد بود اگر چه پرداخت آن در شب نیز کفایت می‌کند.

س ۱۸۸ - آیا می‌توان زکات فطره را به تعجیل انداخت و در ماه رمضان پرداخت نمود؟

جواب: می‌توان در ماه رمضان زکات فطره را خارج ساخت اگر چه احتیاط مستحب آن است که به عنوان قرض باشد.

س ۱۸۹ - آیا می‌توان زکات فطره را به شهر دیگری غیر از شهری که بر فرد واجب شده است نقل داد؟

جواب: اگر در شهر خودش مستحق وجود نداشته باشد می‌تواند به شهر دیگر انتقال دهد. اما در صورت وجود مستحق بنا بر احتیاط واجب نباید انتقال پیدا کند. و لکن اگر کسی که زکات بر او واجب شده است خود به آن شهر مسافرت نماید می‌تواند در آنجا پرداخت نماید.

س ۱۹۰ - مصرف زکات فطره چه می‌باشد؟

جواب: مصرف زکات فطره همان مصرف زکات می‌باشد، یعنی هشت صنفی که عبارت از فقرا، مساکین، کارگزاران امر زکات، مؤلفه قلوبهم (کافرانی که با پرداخت زکات به ایشان به دین اسلام مایل می‌شوند)، بدهکاران که از پرداخت دین خود

۱۲۶ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

عاجزند، خریداری بنده و آزاد نمودن آن، فی سبیل الله (کارهایی که می‌توان با آنها قصد قربت نمود مانند ساخت مسجد و مدرسه و ...) و در راه ماندگان و احتیاط مستحب آن است که به فقراء و مساکین اقتصار شود.

س ۱۹۱- افراد نام برده در سؤال قبل باید دارای چه صفاتی باشند تا مستحق زکات گردند؟

الف - ایمان؛ این شرط نسبت به سهم فقراء می‌باشد. بنابراین به کافر و مخالف از سهم فقراء پرداخت نمی‌شود. و به اطفال مؤمنین و دیوانگان از ایشان نیز پرداخت می‌شود و در این صورت اگر به نحو تملیک می‌باشد بر ولی ایشان قبول این زکات، واجب است. و اگر به نحو صرف و اطعام باشد نیازی به ولی ایشان نیست.

ب - از کسانی نباشد که از اهل گناه محسوب گردد به گونه‌ای که زکات را در فعل حرام صرف نماید. و احوط اولی آن است که زکات را به کسی که تارک نماز می‌باشد یا شارب الخمر است و یا آشکار فسق می‌کند و یا به دزدی یا زنا اعتیاد دارد و یا در دین خود اهل کوتاهی و اهمال باشد، پرداخت ننماید.

ج - از کسانی که نفقه‌شان بر فرد زکات دهنده واجب است نباشند، بنابراین جائز نیست که از سهم فقراء به فردی که واجب النفقه اوست از باب انفاق پرداخت کند.

زکات فطره ۱۲۷

س ۱۹۲ - آیا جائز است که فرد زکات دهنده به واجب النفقة خود زکات را - نه از باب انفاق، بلکه برای برطرف شدن حاجتی که رفع آن بر عهده زکات دهنده نمی باشد، پردازد؟
جواب: بلی، جائز می باشد مانند جایی که فردی زکات خود را به پسر فقیر خود می دهد تا به صرف زوجه اش برساند.

س ۱۹۳ - آیا می توان زکات را به واجب النفقة خود از باب سهم غیر فقراء مانند سهم سبیل الله یا غارمین (بدهکاران) پرداخت نمود؟

جواب: بلی، جائز است هنگامی که فرد زکات گیرنده مصداق آن سهم باشد و احوط آن است که دو مورد سهم سبیل الله تعیین و تشخیص مصرف آن به نظر حاکم شرع باشد.
د - از افراد هاشمی نباشد. البته این در صورتی است که زکات دهنده نیز غیر هاشمی باشد و نیز اضطرار در میان نباشد. بنابراین برای شخص هاشمی گرفتن زکات غیر هاشمی در حالت عدم اضطرار جائز نمی باشد ولیکن اگر زکات دهنده هاشمی باشد می تواند به غیر هاشمی نیز زکات خود را پردازد.

س ۱۹۴ - آیا برای شخص هاشمی جائز است که در صورت اضطرار از غیر هاشمی، زکات بگیرد؟

جواب: بلی، جائز است ولیکن در مشخص نمودن دایره

۱۲۸ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

اضطراب، اشکال وجود دارد و احوط آن است که محدود به صورت
عدم کفایت خمس و دیگر درآمدها گردد.

س ۱۹۵ - آیا همه صدقات شخص غیر هاشمی بر شخص

هاشمی حرام است؟

جواب: خیر؛ تنها زکات مال و زکات فطره بر آنان حرام
می‌باشد ولی دیگر صدقات اعم از واجب و مستحب همچون
کفارات و رد مظالم و مجهول المالک بر ایشان حرام نمی‌باشد.

س ۱۹۶ - چگونه ثابت می‌شود که شخصی هاشمی است؟

جواب: با علم و اطمینان و بینة و نیز شیاع بدین صورت که
در شهر پدران خود مشهور به هاشمی بودن باشد و به مجرد ادعای
خود شخص ثابت نمی‌شود. ولیکن اگر به مجرد ادعایش زکات به
او داده شود، ذمه پرداخت کننده غیر هاشمی بری می‌شود.

س ۱۹۷ - آیا مقدم داشتن خویشاوندان بر دیگران در امر

پرداخت زکات مستحب است؟

جواب: بلی؛ مستحب است خویشان و سپس همسایگان را
مقدم دارد و شایسته است که با ملاک علم و دین و فضل در
پرداخت زکات اعمال ترجیح شود.

نماز عید

س ۱۹۸ - آیا خواندن نماز عید در دوران غیبت واجب است یا آن که مستحب می باشد؟

جواب: مستحب می باشد.

س ۱۹۹ - چه زمانی وقت خواندن نماز عید می باشد؟

جواب: وقت آن در روز عید از هنگام طلوع خورشید تا وقت زوال امتداد دارد. و منظور از عید دو روز در سال می باشد که یکی عید فطر است که اول ماه شوال است و دیگری عید قربان که روز دهم ماه ذی الحجه می باشد.

س ۲۰۰ - هنگامی که عید فطر بعد از زوال ثابت شود حکم نماز آن روز چه می شود؟

جواب: نماز آن روز به فردای بعد از عید پیش از زوال تأخیر می افتد.

س ۲۰۱ - آیا در نماز عید اذان و اقامه وارد می باشد؟

جواب: خیر، بلکه مستحب آن است که مؤذن سه مرتبه کلمه «الصلوة» را بگوید.

س ۲۰۲ - آیا در نماز عید مانند نماز جمعه تعداد نماز گزاران و همچنین فاصله بین دو جماعت معتبر می باشد؟

۱۳۰ ..... پرسش و پاسخ پیرامون روزه

جواب: خیر، و نیز سایر شرایط نماز جمعه در آن معتبر نمی‌باشد.

س ۲۰۳ - کیفیت نماز عید چگونه می‌باشد؟

جواب: دو رکعت است که در هر رکعت آن حمد و سوره خوانده می‌شود افضل آن است که پس از حمد در رکعت اول «و الشَّمْس» و در رکعت دوم «الغاشیة» و یا در رکعت اول «الأعلى» و در دومی «و الشَّمْس» خوانده شود.

و در رکعت اول بعد از خواندن حمد و سوره بنا بر احتیاط واجب باید پنج تکبیر بگوید و بعد از هر تکبیر یک قنوت بخواند و در رکعت دوم بعد از قرائت حمد و سوره، چهار تکبیر بگوید و بعد از هر تکبیر و در قنوت هر ذکری که در قنوت سایر نمازها مجزی می‌باشد در اینجا نیز کفایت می‌کند و افضل آن است که دعایی که وارد شده است را بخواند که عبارت است از:

«اللهم أهل الكبرياء والعظمة وأهل الجود والجبروت وأهل العفو والرحمة وأهل التقوى والمغفرة أسألك بحق هذا اليوم الذي جعلته للمسلمين عيداً، ولمحمد صلى الله عليه وآله ذخراً ومزيداً أن تصلي علي محمد وآل محمد كأفضل ما صليت علي عبد من عبادك، وصل علي ملائكتك ورسلك واغفر للمؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات الأحياء منهم والأموات اللهم إني أسألك خير ما سألك به عبادك الصالحون وأعوذ بك من شر

نماز عید ۱۳۱

ما استعاذ بك منه عبادك المخلصون».

س ۲۰۴ - در نماز عید چه اعمالی مستحب می باشد؟

جواب: مستحب است پیش از نماز غسل نماید و اگر نماز جماعت به جا آورده شود امام قرائت خود را بلند بخواند و همچنین است اگر فرادی خوانده می شود و نیز مستحب است دست های خود را هنگام گفتن تکبیر بلند نماید و بر زمین سجده نماید و نماز را در صحراء به جا آورد مگر آن که در مکه معظمه باشد که در این صورت به جا آوردن آن در مسجد الحرام افضل می باشد و مستحب است هنگام رفتن به نماز پیاده و پا برهنه و با وقار باشد و عمامه سفید بر سر گذارده باشد و پیراهن را تا ساق پا بالا بکشد و نیز مستحب است پیش از خروج برای نماز عید فطر چیزی بخورد و در هنگام بازگشت از نماز عید قربان مقداری از قربانی خود - اگر وجود داشته باشد - تناول کند.

س ۲۰۵ - برخی از ائمه جماعات به خاطر کثرت عدد

نمازگزاران تا سه مرتبه نماز عید را می خوانند، برای نماز دوم و سوم، چه نیتی صحیح می باشد؟

جواب: احوط آن است که نماز عید را یک بار بخوانند مگر در جایی که آن را بدون غسل خوانده که در این صورت می تواند یک بار دیگر به همراه غسل به جا آورد.

و السلام علی من اتبع الهدی

فهرست مطالب

فهرست مطالب

مقدمه	۵
روزه، هدایت و تربیت	۷
روزه	۹
فصل اول - روزه در ساحت عام (عبادت)	۱۰
فصل دوم - روزه در ساحت خاص (امساک)	۲۷
ليلة القدر	۴۰
زکات فطره	۴۶
روزه و اقسام آن	۵۲
شرایط صحت روزه	۵۷
نیت روزه	۶۷
مکروهات روزه	۸۶
کفاره روزه	۸۸
ثبوت هلال	۱۰۶
احکام قضای روزه ماه مبارک رمضان	۱۱۳
پی در پی بودن روزه	۱۱۸
زکات فطره	۱۲۱
نماز عید	۱۲۹
فهرست مطالب	۱۳۳